

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ,
КНИГОЗНАНИЕ И ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИЯ

БИБЛИОТЕКА

Тематичен брой
ИДЕЕН ПРОЕКТ „СЪЗДАВАНЕ НА ИНОВАТИВНА СРЕДА ЗА
ДОСТЪП ДО ДОКУМЕНТАЛНО-КНИЖОВНОТО НАСЛЕДСТВО,
СВЪРЗАНО С ХРИСТО БОТЕВ В НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА
„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“, КЪМ ПРОЕКТ
№ BG05M2OP001-1.001-0001 „ИЗГРАЖДАНЕ И РАЗВИТИЕ НА
ЦЕНТЪР ЗА ВЪРХОВИ ПОСТИЖЕНИЯ „НАСЛЕДСТВО БГ“

Съставител
проф. д-р Красимира Александрова

ISSN 0861-847X (Print) • ISSN 2738-845X (Online)
година XXX (LXIX)

6•2023

РЕДАКТОР д-р ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ
КОРИЦА ГЕОРГИ ИВАНОВ
ПРЕДПЕЧАТ ИЛКА СТРАКА
ПЕЧАТНИ КОЛИ 4.5. ФОРМАТ 70/100/16. ТИРАЖ 200
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,
БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88
ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 9183 220, абонамент и продажби 9183 136
E-mail: sp.biblioteka@nationallibrary.bg; P.Velichkov@nationallibrary.bg
ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ, 2023
РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ

Превод и редакция на резюметата Деница Спасова

На корицата: Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Снимка – Стефан Рангелов

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

доц. д-р Анна Ангелова
Антоанета Лесенска
гл. ас. д-р Бояна Минчева
д-р Ваня Аврамова
доц. д-р Васил Загоров
проф. д.и.н., д.н.к. Вера Бонева
проф. Владимир Ключев
Десислава Иванова
д-р Елизабета Георгиев
д-р Иван Александров
гл. ас. д-р Ивета Рашиева
проф. д-р Красимира Александрова
Кристиана Димчева
д-р Мария Бранкова
д-р Петър Величков
проф. Роман Мотулски
Савина Цонева
д-р Силвия Найденова
ас. Силвия Филипова
доц. д-р Християн Атанасов
Юлия Карадачка-Симеонова
д-р Яница Радева

Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст. Хонорари се изплащат само на поръчани материали.

Списание „Библиотека“ се издава от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Действителен собственик – Министерство на културата на Република България.

Марката „Библиотека“ е регистрирана и има рег. № 99063 от 05.09.2017 г.

Съдържание

Наследство БГ 5–12

Красимира Александрова

Интердисциплинен подход за достъп до книжовно-документалното наследство на Христо Ботев в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

13–22

Изложба: „Документи, извори, истини. Книжовно-документалното наследство на Христо Ботев в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

23–25

Руслан Иванов, Марина Яниславова

Документалното наследство на Христо Ботев в Български исторически архив на Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

26–37

Севдийе Али, Бояна Минчева

Османотурски документи за Ботевата чета

38–45

Бояна Минчева

Публицистика, сатира, поезия и преводни творби на Христо Ботев в българската възрожденска книжнина като част от книжовно-документалното му наследство

46–52

Виктория Рахилова

Фондове и колекции в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, съдържащи информация за живота и делото на Христо Ботев. Фонд № 5 „Кирияк Цанков“

53–57

Росица Яначкова, Юлия Карадачка-Симеонова

Библиография и дигитализирана история в едно

58–63

Бояна Минчева

Иновативен модел за достъп до книжовно-документалното наследство – идейна концепция и аспекти на методологията

64	Съставител и автори
65–71	Показалци на статиите и на авторите в „Библиотека“ през 2023 г.
72	Талон за абонамент’2024

Интердисциплинен подход за достъп до книжовно-документалното наследство на Христо Ботев в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

КРАСИМИРА АЛЕКСАНДРОВА

An interdisciplinary approach to access the literary and documentary heritage of Hristo Botev in the National Library “St. St. Cyril and Methodius”

Krasimira Alexandrova

Summary

In 2023, a team of fifteen experts of the National Library “St. Cyril and Methodius” is actively working on the implementation of the project “Creating an innovative environment for access to the documentary-book heritage related to Hristo Botev in the National Library “St. St. Cyril and Methodius”, which is part of the activities under project BG05M2OP001-1.001-0001 “Construction and development of the Center for Excellence “Heritage BG”, financed by the Operational Program “Science and Education for Smart Growth” 2014–2020, under priority axis 1 “Scientific research and technological development”, co-financed by the European Union through European Regional Development Fund. The goals of the project are aimed at developing an innovative information model for access to the literary and documentary heritage of Hristo Botev in the National Library “St. St. Cyril and Methodius”, with potential for sustainable growth, expansion of the social circle of consumption, service and upgrading in a digital environment.

Key-words: National Library “St. Cyril and Methodius”, Hristo Botev, “Heritage BG”, interdisciplinary approach, access.

Възможностите за улесняване на достъпа до книжовно-документалното ни наследство, които предоставят информационно-комуникационните технологии (ИКТ), са сред актуалните дискуссионни теми в последното десетилетие. Предизвикателството пред институциите на паметта е сериозно обвързано с необходимост от преодоляване на статичното присъствие на традицията и ангажиране с динамиката на развиващите се технологии.

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ е най-старият културен институт в нашата страна. Основана веднага след Освобождението на България, тя изгражда своя специфичен облик на базата на уникалните си колекции, комплектувани благодарение най-вече на дарителската воля

на личности, институции и обществени организации. Българският възрожденски периодичен печат, кореспонденцията на българите през XIX в., както и богатият архив на Възраждането предоставят разнообразни документални свидетелства за възприемането на книгата и писаното слово като свещена реликва, формираща и едновременно с това очертаваща самобитния контур на националното ни самосъзнание.

През 2023 г. екип от петнадесет експерти на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ работи активно по изпълнение на проекта „Създаване на иновативна среда за достъп до документално-книжовното наследство, свързано с Христо Ботев в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, който е част от дейностите, по проект BG05M2OP001-1.001-0001 „Изграждане и развитие на Център за върхови постижения „Наследство БГ“, финансиран по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014–2020, по приоритетна ос 1 „Научни изследвания и технологично развитие“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие“.

Целите на проекта са насочени към разработване на иновативен информационен модел за достъп до книжовно-документалното наследство на Христо Ботев в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, със заложен потенциал за устойчив растеж, разширяване на социалния кръг на потребление, обслужване и надграждане в дигитална среда.

Необходимостта от наличието на систематизирана и достъпна информация за обезпечаването на изследователската и образователната дейност е основен проблем, пред който са изправени изследователите. Този въпрос е актуален в пълна степен във времето на „информационен“ бум, който засяга в различна степен всеки от нас. Всички потенциално заинтересовани лица, групи и организации са изправени пред редица информационни ограничения: липса и/или незнание за наличието на надеждни документални източници; разхвърляни в институционални или подинституционални рамки документи; ограничен обхват и фрагментарност; трудности с намирането на документи и информация дори в относително подредените системи на библиотеките; липса на систематичност и последователност във времето на възможностите за информиране за наличието на документални фондове и масиви; спекулативно и некоректно цитиране на искиви данни при научни изследвания, в пресата, в глобалната мрежа и т.н.; незнание за наличието на методология и добри архивни практики при работа с документите, тяхното описание и популяризиране и дигитализиране и т.н.

Сферата на обществените и историческите проучвания като цяло е поредното потвърждение за силното влияние и значимост на знанието и информацията, на новите технологии, на обмена на добри практики на внедряване на иновативни подходи и продукти, формиращи и основния стратегическия фокус на Европейската комисия – за икономика и общество, базирани на знанието. Основният фокус на изследването е насочен към архивни документи документи *от* и *за* Ботев в различни аспекти – литературен, култу-

рен, политически, революционен и т.н.

Предлаганият по проекта интегриран и интердисциплинен подход позволи да се постигне събиране на едно място на информация от различни източници (кореспонденция, поетични творби, административна документация и прочее), които след приключване на изследването и реализацията на готовия продукт ще осигури възможности за извършването на качествено нови исторически, биографични, литературни изследвания и анализи.

В хода на изпълнението на проектните дейности с почит към Деня на Ботев – 2 юни – в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ беше открита изложбата „Документи, извори, истини – книжно-документалното наследство на Христо Ботев в Националната библиотека“ (<https://we.tl/t-C64Do99J8U>). Включените в експозицията документи, старопечатни книги, снимков и графичен материал представиха важни етапи от живота и дейността на българския революционер. Композицията от документи, старопечатни книги, снимков и графичен материал представи важни етапи от живота и дейността на българския революционер. В изложбата за първи път целенасочено бяха включени исторически извори на български и османотурски език. Те дават възможност за панорамен поглед върху личността и възгледите на Христо Ботев като същевременно показват отношението на официалната власт към конкретни събития, предизвикани от неговите действия.

Сред подобрите документи са снимки на родното място на Хр. Ботев и членове на семейството му, както и архивни материали, които отразяват неговата дейност като учител, книжовник, публицист и революционер. Сред тях могат да се отличат фотографии и списъци на участници от Ботевата чета, писмо от войводата до капитана на кораба „Радецки“ Дагоберт Енглендер, прощалното писмо на поета-революционер до неговото семейство и други. Един от акцентите в изложбата отразява гледната точка на турската власт за Ботевата чета чрез османотурски документи – доклади, изложения, протоколи, писма, съставени от местната власт и създадената специално за следствията на задържаните и арестувани Ботеви четници Специална комисия във Видин и Извънредния съд в гр. Русе – административен център на Дунавския вилает. Включени са дописки от Христо Ботев, публикувани в българския възрожденски печат, както и емблематичната за книжовната му дейност и единствена издадена приживе негова стихосбирка „Песни и стихотворения от Ботьова и Стамболова“. Акцент в изложбата е календарът с лика на Хаджи Димитър и едноименното стихотворение на Ботев, посветено на войводата.

Предизвикателство пред екипа изследователи от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ беше разработването на методология, която да отразява работата по събиране и организация на съдържателните обекти в информационния модел за достъп до дигитално съдържание. Описаният изследователски подход е новаторски по своята същност и съдържание, като негов ключов съставен елемент е конструираният теоретичен модел

за информационен достъп до книжовно-документалното наследство, който включва:

- модел на цялостната работа по изследователския процес;
- обосноваване на релевантните подходи на изследването;
- развиване на изследователската технология;
- подбор на адекватни източници на емпирична информация с ясна функционалност по отношение на задачите и целите на проекта;
- обосноваване на моделите и обемите на извадките и на подходите за селекция на единиците за изследване;
- обосноваване и позициониране на клъстери на семантично, информационно и репрезентативно ниво;
- конструиран начин за изграждане на текст, метатекст и хипертекст;
- за целите на проекта е извършена методологическа оценка на релевантната представа за стойността и европейските проекции на книжовно-документалното наследство, свързано с Христо Ботев в Националната библиотека.

Теоретичните разработки са имплементирани в създаването на модел за иновативен достъп до книжовно-документалното наследство чрез изграждане на мултифункционален дигитален архив на Христо Ботев. Целта е да се формира мотивирана лична и обществена активност по отношение на опазването на книжовното наследство, неговото популяризиране и социализация и не на последно място приносното му значение към националната ни идентичност.

По своята същност изворовият материал *от* и *за* Христо Ботев е разнообразен и изисква интердисциплинарен подход за намирането на оптимални модели за групиране, метатекстно разкриване и достъп до дигиталното съдържание. От изключително важно значение беше придържането към линия на максимална обективност за постигане на желаната коректност в постигането на крайния продукт.

Друг ракурс на реализирания проект са дейностите по изграждане на библиографска база на дигитализирани документи, старопечатни книги и периодични издания от колекциите „Ръкописи и старопечатни книги“, „Български исторически архив“ и „Ориенталски сбирки“. Във фокуса на изследователския процес са заложили и осъществени двете основни цели:

- Събиране и съхраняване в онлайн портала „Наследство БГ“ (<https://portal.nasledstvo.bg/>) на едно място на дигитализирани документи, старопечатни книги и периодични издания от колекциите „Ръкописи и старопечатни книги“, „Български исторически архив“ и „Ориенталски сбирки“.
- Изграждане на библиографска база към тях.
- Опазването на редките и ценни издания, на архивни документи, на периодични издания чрез цифровизация е важно, но допълването на тяхното съдържание с тематична библиография (дигитализирана),

обогатява и повишава стойността на всяка дигитална библиотека. Добавената стойност на този процес включва следните компоненти:

- Съдържанието на всяко заглавие, включено като библиографска единица, има значителна стойност и е ресурс за изследвания в областта на историята, архивистиката, литературата, културата като цяло.
- Дава поле за надграждане на специализирана и научна изследователска работа. Внася допълнителна информация, представя различни гледни точки и полемика сред изследователите.
- Представя по един по-интригуващ начин дигитализираното съдържание сред по-широк кръг от потребители, с различни интереси.
- Не по-малко важно е, че позволява справка с библиографията онлайн, оптимизира времето и усилията за намиране на информация.
- И не на последно място – популяризира фондовете, тъй като повечето заглавия от библиографския списък ще бъдат свързани с електронния каталог на Националната библиотека.

Работата по изграждане на иновативна библиографска база във връзка с целите на проекта е мащабна задача с широки перспективи и в този смисъл изграденото до момента не трябва да се възприема като краен продукт, а по-скоро като завършен начален етап, основа, която не само би могла, но и трябва да бъде надграждана в бъдеще.

Важен етап в работата по проекта беше разработването на интерактивна карта (<https://storymaps.arcgis.com/stories/ded16419590f43c8aef46a3416f67c95>). Тя е разработена с приложението за storymap в системата за интелигентно картографиране и позициониране във виртуална среда ArcGIS. Изворовият материал в нея е разпределен в осем тематични раздела, които са представени в началото като съдържание. Те са съобразени с книжовно-документалното наследство, свързано с Христо Ботев и достигнало до нас през годините, като включва споменатите вече осем тематични кръга:

- родно място;
- учителска дейност;
- журналист, публицист, сатирик;
- литературна критика, книжовна дейност и политически анализи;
- поезия;
- комитетски деец;
- четата на Христо Ботев;
- „Радецки“.

На този етап в пълнота е разработен семантичният клъстер „Радецки“ – популярна и скъпа за българския народ частица от историята ни. На картата в този раздел е използвана анимация, която придвижва парахода по неговия маршрут от Гюргево до Козлодуй. На всяка спирка, в лявата страна на картата, са заредени дигитални изображения на документи и фотографии от фондовете на Националната библиотека, които в хронологичен ред отразяват събитията там. Отделно от това представяне съществува възможност документите да се визуализират при активиране на отделните точки по картата,

до които параходът достига, което я прави интерактивна.

Бих искала да отбележа, че избраната от нас карта, използвана за интерактивната разработка, е включена в отпечатания във Виена през 1865 г. атлас на издателя Христо Г. Данов и отразява Европейска Турция по времето на събитията, свързани с живота и дейността на Христо Ботев. Тя също може да бъде определена като исторически извор и създава естествена среда за разполагането на книжовно-документалното наследство на Ботев в дигиталното пространство. Така наречената динамична точка „Радецки“ се придвижва по географската карта чрез анимация и очертава съдържащите се в изворовия материал маршрути по река Дунав. В точките на спиране е поставена допълнителна информация, която допълва историческия разказ, без да го анализира.

Интерактивната карта за Христо Ботев е разработена в партньорство с експерти от „ЕСРИ България“. Използвани са инструменти от водещата в световен мащаб платформа ArcGIS, а публичната визуализация се представя чрез приложението ArcGIS StoryMaps, което също е част от лицензионния пакет, закупен от Националната библиотека по Академичната програма на американската компания ESRI – пионер и лидер в сферата на Географските информационни системи.

След структурирането на всички семантични клъстери и позиционирането им в интерактивната карта се предвижда популяризация и социализация на резултатите. В рамките на логичното очакване е те да предоставят възможност за оптимизиране на иновативния модел за достъп до книжовно-документалното наследство на Христо Ботев, съхранявано в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Това ще позволи да се набележат възможни посоки за надграждане и разширяване на неговия обхват.

Следвайки планираните дейности на 26 септември 2023 г. в Зала „История на книгата“ на Националната библиотека се проведе образователен семинар на тема: „Документалното наследство на Христо Ботев“. Лекцията на тема „Книжовно-документалното наследство на Христо Ботев“ беше изнесена пред ученици от 21-во СУ „Христо Ботев“ от главния архивист д-р Руслан Иванов, като вниманието на учениците беше насочено към представяне на оригинални документи от фонда на Христо Ботев, съхранявани в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Виктория Рахилова от отдел „Ръкописи и старопечатни книги“ към Националната библиотека представи и разказа на учениците за изложбата посветена на Христо Ботев „Документи, извори, истини“. Този подход позволи на учениците да се почувстват преки участници в изследователския процес, като се запознаха с детайли от живота и делото на Христо Ботев чрез досега до архивни документи.

На 25 октомври 2023 г. на кръгла маса на тема „Книжовно-документалното наследство на Христо Ботев в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ екипът от изследователи представи постигнатите резултати от своята работа. Пред аудиторията структурирано в два модула бяха предста-

вени шест доклада и презентации.

По време на пътуването ми до Одеса, Украйна, във връзка с честването на Деня на бесарабските българи, на 29 октомври т.г., имах възможност да представя проекта пред представители на академичната общност от град Измаил и на педагози от Болградската гимназия. Със съдействието на генералния консул на България в Одеса, г-н Светослав Иванов, се договорихме да организираме *on line* среща с екипа на проекта. Това се случи на 17 ноември, като от страна на Националната библиотека на България взеха участие експертите д-р Ваня Аврамова, д-р Бояна Минчева, д-р Руслан Иванов, д-р Марина Яниславова, д-р Росица Яначкова, Севдийе Али. Колегите от Държавния хуманитарен университет бяха в четиричленен състав, ръководен от ректора, проф. д-н Ярослав Кичук. Болградската гимназия беше представена от нейния директор г-жа Снежана Скорич. Участие взеха генералният консул на Република България в Одеса, г-н Светослав Иванов, и Светлана Драгнева, кореспондент и ръководител на Пресклуба на БТА в Одеса, Украйна

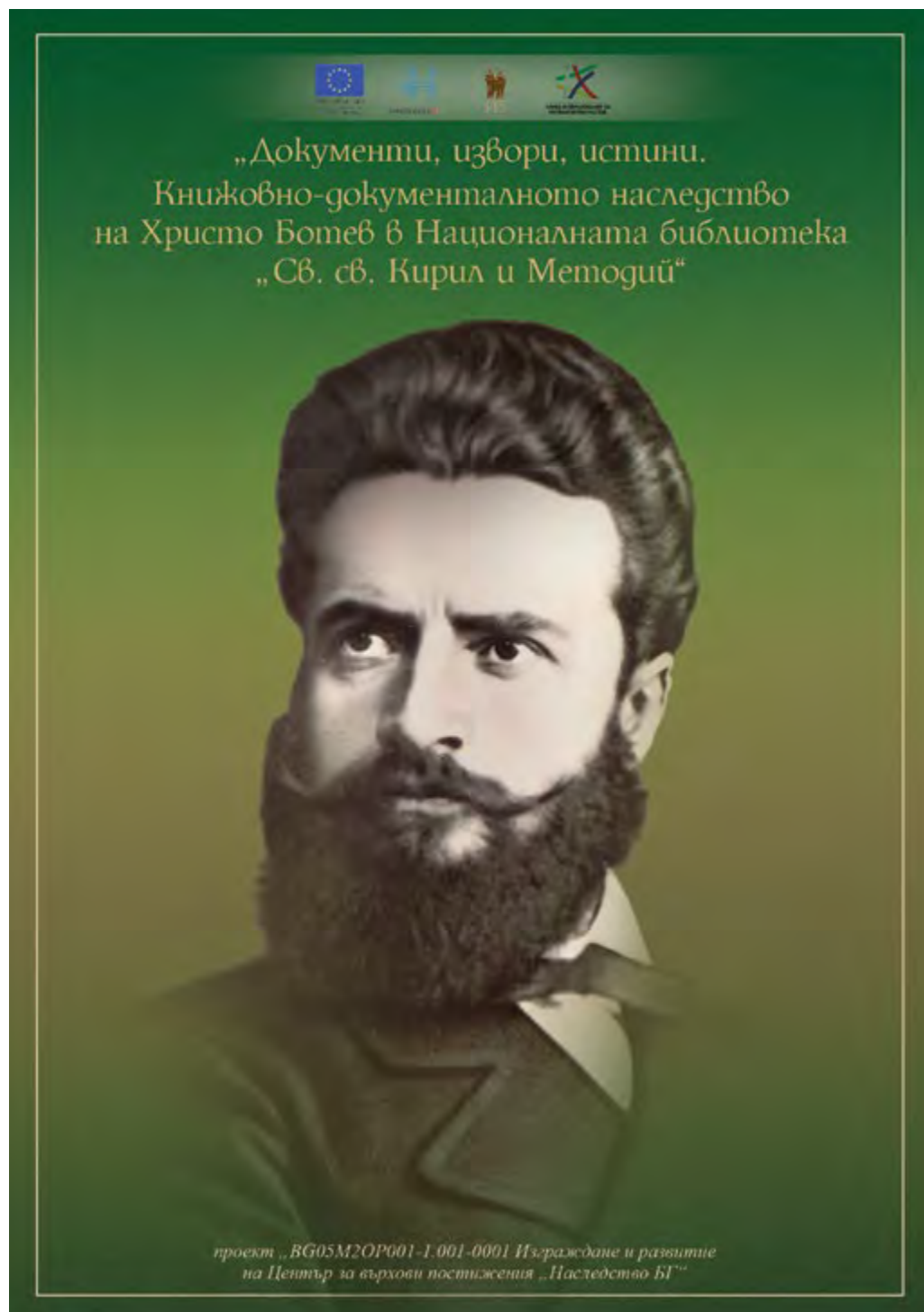
Подготвеният доклад от д-р Бояна Минчева и Виктория Рахилова на тема „Фондове и колекции в Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ предстои да бъде публикуван в електронния исторически портал АНАМНЕЗА/ANAMNESIS (<http://www.anamnesis.info/> ; <http://anamnesis.info/node/17>). Целта на публикацията е да представи част от личните фондове и архивни колекции, съхранявани в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, и съдържащите се в тях сведения за живота и делото на Христо Ботев. В текста са разгледани документални свидетелства за контактите на поета-революционер с Димитър Горов (1840–1881), Кирияк Цанков (ок. 1847–1903), Никола Обретенков (1849–1939) и Стефан Стамболов (1854–1895). Проследена е ролята на посочените възрожденци в запазването и съхраняването на книжовно-документалното наследство на видния общественик след неговата смърт. Разработката е поставена в контекста на актуални проблеми на архивологията и архивистиката, свързани с организацията на изворовия материал и потребителския достъп до него.

На 28 ноември т.г. по покана на Лабораторията по приложна лингвистика „Аксела Лазарова“ към Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ представители на екипа на проекта се включиха в работата на семинара „Дигитална хуманитаристика“, като представиха резултатите по проекта.

По-късно на същия ден, от 15 часа, в централното фоайе на Националната библиотека, в присъствието на екипа на проекта, гости и колеги беше организирано финалното представяне на проекта „Създаване на иновативна среда за достъп до документално-книжовното наследство, свързано с Христо Ботев в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Значението на проекта за научната общност, гражданите и всички ангажирани в опазването, съхраняването и популяризирането на документалното наследство на поета-революционер е безспорен, тъй като в резултат на научноизследователската дейност са

акумулирани нови знания по отношение на социализацията на архивно-документалното ни наследство, както и приложението на модерни информационни технологии за неговото опазване и популяризиране в съвременното общество на знанието. Изследователските и приложни резултати несъмнено са принос за развитието на науката, културата и образованието на българското общество. Визията за бъдещо продължаване на изследователския процес е свързана с популяризирането на документалното наследство на поета и с неговото дообогатяване с допълнителна информация и документи от страната и чужбина.

Иновативният модел за достъп до книжовно-документалното наследство създава предпоставки за укрепване и разширяване комуникациите на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ с нейните потребители, сродни организации и представители на бизнес средите и по един обективен начин защитава репутацията на националната ни историческа и културна памет.

Родно място и семейна среда

Христо Ботев с братята си

„Майце си“. Стихотворението е първото публикувано произведение на Христо Ботев във възрожденския периодичен печат.

Вестник „Гайда“, в. III, бр. 19, 15 април 1867 г.

Иванка Ботева
(1823–1911), майка
на Христо Ботев

Изглед от Калофер

Родната къща на Христо Ботев в
Калофер

проект „BG05M2OP001-1.001-0001 Изграждане и развитие
на Център за върхови постижения „Наследство БГ““

Учителска дейност на Христо Ботев

„Както и да е, ще Ви се маанъ, при другите добрини, като сте правили за мене, да притурилите още една – да ме рекомандувате на някаква община за учител, както катр[инер] на Харловската или Загорската, кои, както се казвават, имат нужда от учител...“

Писмо от Христо Ботев, Букурещ до Найден Геров. Пловдив относно намерението му да напусне медицинското училище в Букурещ и да стане учител в Карлово или Старо Загора, 8 октомври 1868 г.

Найден Геров
(1823–1900)

„Учителът трябва да бъде търпелив като баба, добър като лене и телесно здрав като биталски просек“.

Из „Катън за учители“. Будишник, бр. 2, 10 май 1873 г.

Уроци за първите четири аритметически правила и за счетовете от Михайлова. Превел от руски език Христо Ботев. Букурещ, 1873 г.

Книга за разписките на българската църква и училище „Св. св. Кирил и Методий“ в Букурещ със сведения за учителската дейност на Христо Ботев през 1873–1874 г. Букурещ, 11 юли 1869... 20 мэй 1922 г.

„В юлия. Приехъ от г-на Станковича за 9 1/2 месеца т.е. отъ 15 септември до 30 юния 1874 Хр. Ботевъ.“

проект „BG05M2OP001-1.001-0001 Изграждане и развитие на Център за върхови постижения „Наследство БГ““

Книговецът-революционер

Стефан Стамболов
(1854-1895)

Песни и стихотворения от Ботѣва и Стамболова. Книжка първа. Букурещ, 1875. Това е първата и единствената, издадена приживе стихосбирка на Христо Ботев. В нея са включени 16 от Ботевите „песни“.

Христо Ботев
(1848-1876)

Откъс от Ботевото стихотворение „На прощаване“, преписано от Васил Левски в личния му бележник

Стенен календар за година 1875, отпечатан в печатница „Свобода“, Букурещ. Издател Христо Ботев. Календарът е с лик на Хаджи Димитър и едноименното стихотворение на Ботев, посветено на войводата. В него са въведени паметите на 62 български светци и мъченици.

проект „BG05M2OP001-1.001-0001 Изграждане и развитие на Център за върхови постижения „Наследство БГ“

Комитетското дело и Христо Ботев

Любен Каравелов
(1834–1879), председател на
Българския революционен
централен комитет (БРЦК)

Оставката на
Христо Ботев от
Български революционен комитет (БРК).
Букурещ,
30 септември
1875 г.

„Защото
имаме
убедения са
не посрещнаха
с убеденията
на останалите
членове ...“

Протокол от заседанията на БРК от
21 август 1875 г. със сведения за дивер-
сионната акция в турската столица

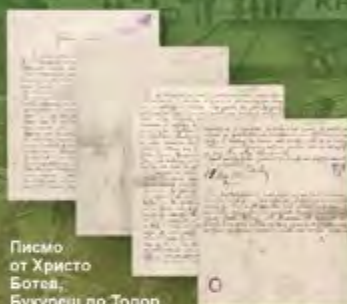
Избухването на въстанието в Босна и
през лятото на 1875 г. и изострянето на
Източната криза спомогат да се пристъпи
към революционна подготовка в
Българско. От страниците на в. „Знаме“
Христо Ботев призовава българите към
въстание. На 12 август 1875 г. в Букурещ
е свикано общо събрание.
Вестник „Знаме“, бр. 22, 12 юли 1875 г.

Протокол на
Народното
събрание,
Букурещ,
12 август 1875 г.

Четата на Христо Ботев

„Аз ще направя ръцете си на чукове,
кожата си на тиган и главата си на
балиба, тъй ще да изида на борба със
стихните“

Писмо
от Христо
Ботев,
Букурещ до Тодор
Пеев, Браила, 12
февруари 1876 г.

Писмо от валията до окръжния
управител на Търновски
санджак. Съобщение относно
предстоящото преминаване
на една чета с войвода даскал
Христо в България. Русе,
9 май 1876 г.

Никола Симов
(1845-1876), знаменосец
в четата на Христо Ботев

Телеграма от
мутасаръфа на
Видински санджак
до каймакама на
Оряхово. Отражава
победата над
Ботевата чета в
околността на
Враца.
Видин, 20 май 1876 г.

Телеграма от
заместник-каймакама
до мутасаръфа на
Видин. Съобщава
местото, на което е
слязла Ботевата чета.
Лом, 17 май 1876 г.

Четата на Христо Ботев
на Козлодуйския бряг.
Репродукция. Пловдив,
книжар Д. Златанов.
Печатница Хр. Г. Данов,
1929 г.

Списък на четата „Св.
Георги“ от дружината на
Христо Ботев

Имам чест да ви обвд, че в тоя паракот
се намират български встаници, на които
имам чест да вѣда войвода

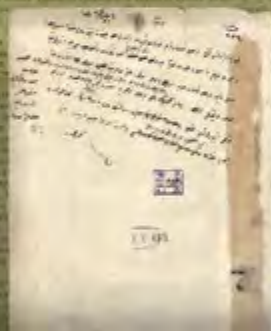
Писмо от Христо Ботев до капитана и пътниците на парахода „Радецки“, 17 май 1876 г.

Дагоберт Енглендер (1848–1925), капитан на парахода „Радецки“

Чернова на доклад на мутасаръфа до палията в Русе. Съдържа сведения за качването на Ботевата чета на парахода „Радецки“ и завладяването му. Видин, 20 май 1876 г.

Удостоверение от Христо Ботев, че със сила е принудил капитана на парахода „Радецки“ да спре на българския бряг

Чернова на телеграма от Видинския мутасаръф Халил Рифат паша до вилаетското управление в Русе. Изпраща се прокламация на османотурски език, отправена към турския народ, която Ботевите четници връчват на пътуващия турчин Абдул ага на кораба „Радецки“. Видин, 20 май 1876 г.

Параходът „Радецки“, превзет от Христо Ботев и неговите четници на 17 май 1876 г.

проект „BG05M2OP001-1.001-0001 Изграждане и развитие на Център за върхови постижения „Наследство БГ“

По път към безсмъртието

Георги Странски (1847–1904). Лекар, участник в сръбско-турската война (1876), руско-турската война (1877–1878), сръбско-българската война (1885)

Венета Ботева (1847–1919). Съпруга на Христо Ботев

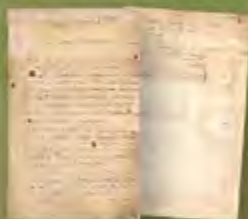

Иванка Ботева (1876–1906), дъщеря на Христо Ботев

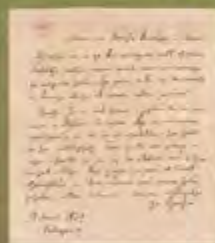

„Приятелю, днес, час по 9, ще целувам на нашето отечество свещената земя. Благодаря ви за доверието, което имате към мене и за любовта, която показате към своето отечество. Живи или мъртви вие ще бъдете.“

Последните записки в тефтерчето са от 17 май 1876 г.

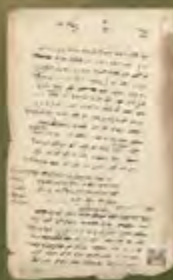

Писмо от Христо Ботев, параход „Радецки“ до Иван Грудов, Иван Кавалджиев и Георги Странски, Букурещ, 17 май 1876 г.

„Венето, ти си моя жена и трябва да ме слушаш и вярваш в всичко. Аз се моля на приятелите си да те не оставят, и те трябва да те поддържат. Бог ще да ме запази, а ако оживея, то ние ще да бъдем най-честити на тоя свят. Ако умра, то знай, че после Отецеството си съм обичал най-много тебе, затова гледай Иванка и помни любящия те“

Прощално писмо на Христо Ботев, параход „Радецки“ до семейството му, Букурещ, 17 май 1876 г.

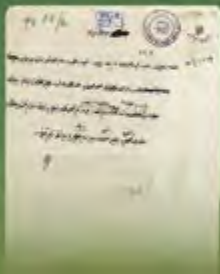

„Скоро ще навършат 200 г. на „Да правим българин!“ Губавата, която навършил със душата ми, не правят като не: аз съм изгубил от любовта и предаността на своите другари, която дълга е: отначало и благодарение... Аз съм весел и радостен и няма граници, не „малта малтва“ се губи.“

Чернова на телеграма от видинския мутасарф до валията в Русе. Съдържа сведения за заловени въстаници. Искане се нареждане да бъдат изпратени в Русе, за да бъдат съдени от Извънредния съд. Според телеграмата броят на бунтовниците по изготвения списък, броят на арестуваните и разследвани бунтовници е двеста и петнадесет души. На петнадесет-двадесет от тях е приключило следствието. Понеже във Видин не могат да намерят повече следователи и писари, следствието на останалите се е забавило. Считат, че е необходимо всичките да се изпратят в Русе, за да бъдат разпитвани и съдени от Извънредния съд, и по необходимост да бъдат призовани на разпит и други лица в Русе. Видин, 12 юни 1876 г.

проект „BG05M2OP001-1-001-0001 Изграждане и развитие на Център за върхови постижения „Наследство БГ“

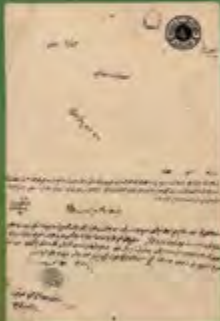
Места на памет

Писмо от окръжния управител на Търновски санджак до околийския управител на Дряново. Съобщава, че му изпраща двама души от Ботевата чета – Стефан [Стайко Колев] от Дряново и Иван [Иван Докторов] от Ловеч, които получават амнистия и са пуснати на свобода. Търново, 4 ноември 1876 г.

Паметник на Христо Ботев в гр. Враца

Могба на Анастасия Цветкова от Враца до видинския окръжен управител, с който иска да бъде освободен брат и, четника Мито Цветков, който е задържан от шест месеца под арест. Видин, 11 октомври 1876 г.

Изглед от манастира „Св. Богородица“ при с. Елешница (дн. Йорданкино, Софийско), дал подслон на много участници в Ботевата чета

Непосредствено след Освобождението през май 1878 г. признателното население на Козлодуй поставя на мястото, където четата на Христо Ботев стъпва на Българския бряг, кръст, изработен от акациево дърво. На същото място през 1882 г. е поставен каменен оброчен кръст

Христо Недялков. „Ботев с четата си на Радецки. При гроба на Ботева“.
Вестник „Стара планина“, г. I, бр. 63, 14 април 1877 г.

Молебен от 1921 г. в памет на Христо Ботев и неговата чета на Околчица

проект „BG05M2OP001-1.001-0001 Изграждане и развитие на Център за върхови постижения „Наследство БГ“

Дизайн и предпечат на таблата от изложбата „Документи, извори, истини. Книжовно-документалното наследство на Христо Ботев в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – Юлиан Дойчинов

Документалното наследство на Христо Ботев в Български исторически архив на Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

РУСЛАН ИВАНОВ, МАРИНА ЯНИСЛАВОВА

The documentary heritage of Hristo Botev in the Bulgarian historical archive of the National Library “St. St. Cyril and Methodius”

Ruslan Ivanov, Marina Yanislavova

Summary

The documentary heritage of Hristo Botev represents a valuable source both for his individual life path and for the era of the Bulgarian Renaissance. To date, about 120 documents written by Hristo Botev or addressed to him are known, as well as those in which he took part. In order to facilitate the work with them and to reveal their content, an attempt was made to compile a comprehensive inventory with a classification scheme of the documents in the Bulgarian historical archive of the National Library “St. St. Cyril and Methodius”.

Key-words: National Library “St. St. Cyril and Methodius”, Hristo Botev, archive, documents, read, inventory.

Въпросът за съдбата на Ботевия архив е занимавал мнозина изследователи, но за широките читателски кръгове и особено за по-младата аудитория, той остава слабо познат в сравнение с неговото поетично и публицистично творчество.

Документалното наследство на Христо Ботев представлява ценен източник както за неговия индивидуален жизнен път, така и за епохата на Българското възраждане. До днес са известни около 120 документа, писани от Христо Ботев или адресирани до него, както и такива, в чието съставяне той взема участие. Отговорността за съхранението, обработката и популяризацията се поделя между различни архивохранилища в България и чужбина – Български исторически архив на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, ДА – София, ДА – Варна, Институт за исторически изследвания към Българската академия на науките, Научен архив на Българска академия на науките, Държавен архив – Букурещ, Централен държавен исторически архив – Москва, Държавен архив – Одеса. В изпълнение на тези цели бе направен опит да се състави изчерпателен опис на документите в Български исторически архив на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

От немалко документи личи силното чувство за историчност и съзнателност, която Ботев притежава и желанието му да съхранява документите, представляващи незаменима основа за реконструкция на нашето минало. Те носят познание

за неговата биография и за историята на националноосвободителното движение.¹

В Български исторически архив на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ се съхраняват около 60 документа във фонд 86, отнасящи се до живота и дейността му, създадени във времето между 1847 и 1921 г. Любопитно е, че едва около десетина от тези писмени свидетелства са написани с характерния за Ботев почерк. Част от епистоларното му наследство се съхранява и в личните фондове на други изтъкнати възрожденски дейци и организации като Кириац Цанков, Димитър Горов, Български революционен централен комитет (БРЦК) – Букурещ, Панайот Хитов, Георги Стойчев, Тодор Пеев, Никола Обретенов, Михаил Греков, Българска добродетелна дружина (БДД) и Колекция 25. С документите от цитираните фондове е направен опит да се състави изчерпателен опис, в който те са класирани според правилата за обработка на архивни материали в Български исторически архив на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.² Предложената класификационна схема спомага за по-пълното разкриване на съдържанието на документите и улеснява изследователите в тяхната работа.

Христо Ботев

Част от документите, свързани с Ботев, в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ са предадени от Етнографския музей, а следващите постъпления са от 1926, 1936 и 1948 г.³ Във фонда могат да бъдат открити биографични материали, сред които визитни картички, джобното му тефтерче със запазен ръкопис на стихотворението „Обесването на Васил Левски“ в две редакции със саморъчни бележки, сведения за пътуванията на Ботев, биографични данни за четниците в четата и др. Кореспонденцията от и до Ботев отразява преди всичко революционната му дейност. Ярък пример е писмото му до Иван Грудов, Иван Калайджиев и Георги Странски, писано на кораба „Радецки“, с което изразява радостта си, че тръгва за България и моли да се погрижат за семейството му. Телеграмите до него се отнасят най-вече за подготовката на Старозагорското и Априлското въстание, а сред техните автори са Янко Ангелов, Димитър Иван Горов, Иван Т. Дра-

¹ Жечев, Н., Цв. Нушев. Христо Ботев: Документ. София: Български писател, 2008, с. 5–8.

² Панайотов, Ив. Правила за комплектуване, обработка, запазване и използване на документалните материали от личните и обществените архивни фондове и колекции от XIX–XX в.: Из опыта на Български исторически архив при Държавна библиотека „Васил Коларов“. В: Известия на Държавната библиотека „Васил Коларов“ за 1954, София, Държавно издателство „Наука и изкуство“, с. 218–296.

³ Константинова, Б. Обзор на архивните фондове, колекции и единични постъпления, съхранявани в Български исторически архив. София: Наука и изкуство, 1966, с. 192.

сов, Иван Кръчмаря, Андрей Матеев и др.

Сред архивните материали има няколко визитни картички без текст, карта за членство в дружество „Славянска дружина“, призовка от Апелативния съд в Букурещ, с която Ботев се призовава пред съда.

Христо Ботев с братята си

Кореспонденцията от и до Христо Ботев се отнася преди всичко до революционната му дейност. Във фонда се съхраняват и телеграма от Ботев до неговия брат Кирил Ботев, относно заминаването на четата, и прощалното му писмо до съпругата му Венета, заварения му син Димитър и дъщеря му Иванка.

Запазени са документи от 1875–1876 г., които отразяват дейността му в БРЦК, както и сведения за преминаването на Ботевата чета. Сред тях са удостоверение, дадено от Ботев на Дагоберт Енглендер за завладяването на парахода „Радецки“, както и преписка между Захари Стоянов и капитана със сведения и спомени за героичния подвиг на въстаниците и др. В отделен дял на класификационната схема са обособени бележки, писма, доклад, протокол, изложение и др., отнасящи се до „Аферата Радецки“.

Макар че писмените свидетелства на Ботев са сравнително оскъдни и много епизоди от живота и делото му остават недостатъчно осветлени, неговото документално наследство е реликва. Именно благодарение на него Ботевите завети живеят и днес с неподправена прямота и актуалност:

„Работете, братя, работете! Сега е времето да покажем способността и своят патриотизъм... Аз съм весел и радостта ми няма граница, като си наумя, че „Моята молитва се сбъдва“.

Османотурски документи за Ботевата чета

СЕВДИЙЕ АЛИ, БОЯНА МИНЧЕВА

Osmanoturk documents about the Botev's detachment

Sevdiye Ali, Boyana Mincheva

Summary

In the Oriental Archive Collection (OAC) and in some of the settlement funds of the Oriental Collections department part of the “Preservation of the Manuscript-Documentary Heritage” division, National Library “St. St. Cyril and Methodius” are preserved documents of the official Ottoman government, which bear witness to the direct impact of Botev's revolutionary activity, the preparation and organization of the Chetnik movement and the implementation of some of the key moves and actions in it. The documentary array that we have selected under the „Heritage of BG” project includes 283 documents in 220 archive units in the Ottoman Turkish language from the fund of the “Oriental Collections” department of the National Library “St. St. Cyril and Methodius”, included in the archive collection of the OAC and the settlement funds of Vidin, Lom, Berkovitsa, Ruse and Tarnovo. Within the framework of the project: „Creation of an innovative environment for access to the literary and documentary heritage related to Hristo Botev in the National Library “St. St. Cyril and Methodius” was the first step towards the opening of the collections in the digital space and their overall positioning in thematic-chronological order. Telegrams and reports of the official Ottoman authorities found their place alongside documentary evidence in Bulgarian and other languages, publications in the Renaissance periodical press, etc. and restored elements of the historical puzzle of Bulgaria.

Key-words: Oriental archival collection, National Library “St. St. Cyril and Methodius”, “Heritage BG”, settlement funds, Hristo Botev, literary and documentary heritage.

Отдел „Ориенталски сбирки“ към направление „Опазване на ръкописно-документалното наследство“ на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ води началото си от 1879 г., когато е създаден с цел в него да се съсредоточи арабографичната книжнина, отложена в българските земи през османския период (XV–XIX в.)¹. В „Ориенталска архивна колекция“ (ОАК) и в някои от селищните

¹ Обемът на единичните документи нареждат архива сред най-големите депозиториуми в света. Те са създадени в периода от края на XV в. до началото на XX в. и са свързани с всички провинции на Османската империя. Понастоящем отделът разполага с пет колекции, обособени като архивни документи – 500 000 а.е. в научно обръщение, преобладаващата част на османотурски, малка част – на арабски и около 30 а.е. – на персийски език (XV–нач. на XX в.). Те са са обединени в няколко архивни колекции и фондове – ОАК (Ориенталска архивна колекция), НПТА

фондове на отдел „Ориенталски сбирки“ са запазени документи на официалната османска власт. Те свидетелстват за прекият отзвук от революционната дейност на Ботев, подготовката и организацията на четническото движение и осъществяването на някои от ключовите ходове и действия в него. Тук се откриват документи свързани с арестите, разпитите, присъдите и амнистиите на отделните четници. Отражено е и отношението на представители на различните прослойки от българското общество в засегнатите населени места към движението и действията на четата. През сайта на НБКМ е осигурен директен достъп до справочна информация за съдържанието и датировката на документите от ОАК².

Темата за съдбата на Христо Ботев и неговите четници вълнува българската общественост вече 147 години. Общественици и историци създават широко известни факти от протеклите събития през май–юли на 1876 г., свързани с организирането на четата, овладяването на парахода, слизането на козлодуйския бряг, последвалите боеве с редовната, нередовна войска и башибозук, както и съдбата на четниците след разгрома на Ботевата чета. Мемоарната литература на непосредствените участници в събитията – техните писма, спомени и бележки, са писани и публикувани години по-късно, но повечето от тях са субективни, а и времевата дистанция е притъпила ефекта от непосредствените преживявания на участника. Много често в тези мемоари се откриват преувеличения по отношение на точността на случващите се събития, или когато става дума за числеността на Ботевите четници, факти от боевете на четата или числения състав на потерята, както и имената на главните действащи лица от турска страна и пр.

Документалният масив, който сме подбрали по проекта „Наследство БГ“, включва 283 документа в 220 архивни единици на османотурски език от фонда на отдел „Ориенталски сбирки“ на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, включени в архивната колекция ОАК, ф. 26, предфонд Вд (Видин), ф. 32 (Лом), ф. 29 (Берковица), ф. 112, предфонд Рс (Русе), предфонд Тн (Търново). Разглежданите документи са издадени от централните и местните органи на властта – от великия везир, от валията на Дунавския вилает – Асъм паша, от видинският окръжен управител – Халил Рифат паша, от врачанския околийски управител Махмуд Съдкъ, от специализираните комисии, водещи разпитите на

(Новопостъпили турски архиви), селищните фондове 328 на брой (основен фонд, А-фонд, предфонд и документи на арабски език към селищните фонд с обозначение „Ар“). Публикувани са множество документи в жанрови и тематични описи; колекция „Дефтери“ – обозначени с латинската буква „D“, достигнала до 740 архивни единици (най-ранният е от 1455 г., а най-късният е от 1895–1896 г.); колекция „Сиджли“ – обозначени с латинските букви „S“ и „R“, 185 а.е., кадийски книги до XIX в. от Видин, София, Русе, Добрич, Търговище и Шумен (най-ранният е от 1550 г.); източни ръкописи – около 3800 кодекса, предимно на арабски език, около 500 – на османотурски и около 150 – на персийски език. Арабографични старопечатни книги – 2000 т. на арабски, османотурски и персийски език и арабографична периодика – тук се съхраняват арабографични вестници и списания, печатани в България до средата на XX в. (някои са билингва).

² Колекции – Ориенталски сбирки. [онлайн]. [прегледан 26.10.2023]. <https://www.nationallibrary.bg/www/>

заловените Ботеви четници и свързаните с тях лица, както и от Извънредния съд, на които ще обърнем внимание по-нататък. Значителна част от коментиранияте документи са публикувани за пръв път в документален сборник през 1949 г., чиито преводи са дело на известния ориенталист проф. Б. Недков, озаглавен „Турски документи за Ботевата чета – сборник по случай 100 г. от раждането на

Телеграма от мутасаръфа на Видински санджак до каймакама на Оряхово. Информира, че спира издаването на разрешителни за българи, които отиват по работа като полски работници във Влашко и Сърбия. Видин, 13 май 1876 г.

Хр. Ботев“.³ В него са включени 103 документа, предимно телеграми, писма, донесения, протоколи и изложения на органите на местната власт, прошения, очни ставки, разпитни протоколи и решения на специалните комисии в София, Видин, Търново и Извънредния съд в Русе. Същият документален масив, както и други документи по темата, са включени в т. 3 на документалната поредица „Априлско въстание“ под научната редакция на проф. Ал. Бурмов, преводач и съставител е отново проф. Б. Недков.⁴ В по-голямата си част документите за Ботевата чета са включени в горепосоченото издание в раздела за Врачанския революционен окръг. От сто и трите документа, включени в първия документален сборник от 1949 г., 88 са в том 3 на „Априлско въстание“ и едва 41 в изданието през 1984 г. от Мария Михайлова-Мръвкарлова „Опис на турските документи за съпротивата и национално-революционните борби на българския народ през XIX в.“, под редакцията Кирила Възвъзова-Каратеодорова и Бистра Цветкова.⁵ Същата авторка през 1998 г. на страниците на сп. „Минало“ публикува статия, в която допълва изворовия материал на османотурски език с още 25 новоиздирени документи.⁶ Тя подчертава, че документите „фактически са наново издирени“, тъй като през периода 1950–1952 г., когато са били оповестени, са били с временна сигнатура и когато са били окончателно сигнирани, не е даден ключ за временните им сигнатури. Така се налага цялостно издирване във фонда на документи по темата, които не са включени дотогава в по-ранните документални сборници или общо 56 документа, като пет от тях са чернови на писма на публикувани от Б. Недков документи. Двадесет и пет от публикуваните документи не са включени в нашето издирване. Тук трябва да отбележим, че при едно повторно издирване в архивните колекции и селищни фондове е възможно да се открият още документи по темата, които обаче най-вероятно ще третираят същите теми и ще бъдат в същия времеви обхват и вероятно биха били чернови или преписи на научно оповестения вече документален масив. В сп. „Военноисторически сборник“ е поместена публикацията на проф. Стоянка Кендерова, озаглавена „Нови документи на арабски и османотурски език за български заточеници в Аккя през 1868–77 г.“.⁷ Тя включва четири регистъра, допълващи сведенията от списъка на Ботевите четници, изпратени в Цариградския затвор, а впоследствие на заточение в Аккя – документ със сигнатура ОАК 267/130, публикуван в изданието от 1949 г. под №

³ Недков, Борис. Турски документи за Ботевата чета. – В: Христо Ботев: Сб. по случай 100 год. от рожд. му. – София, 1949, с. 675–766.

⁴ Априлско въстание 1876 г.: Т. 3, Сб. от турски документи. състав. и прев.-Борис Недков. ред. Александър Бурмов. София: Наука и изкуство, 1956. 420 с. + СХХХI с. факс.

⁵ Опис на турски документи за съпротивата и национално-революционните борби на българския народ през XIX век. състав. Мария Михайлова-Мръвкарлова. ред. Кирила Възвъзова-Каратеодорова, Бистра Цветкова. София: Нар. библиот. Кирил и Методий, 1984. 354 с.

⁶ Михайлова-Мръвкарлова, Мария. Новоиздирени османски документи за Ботевата чета. – В: Минало, 1998, кн. 1, с. 32–40.

⁷ Кендерова, Стоянка. Нови документи на арабски и османотурски език за българските заточеници в Аккя през 1868–1877 г. – В: Военноисторически сборник, 1979, т. 1, с. 96–106.

103, в том 3 на Априлско въстание, № 581, и Описа на М. Мръвкарова под № 844.

Османотурските документи по проектната тема разкриват сведения за: подготовката по прехвърлянето на Ботевата чета от Румънското княжество на територията на Дунавския вилает; слизането на четата от австрийския параход „Радецки“; издаването на разпоредби за забраната за акостирането по турските пристанища на австрийски плавателни съдове по Дунава; строг митнически контрол, в който участват както органите на централната власт, така също и валията на Дунавския вилает, окръжното управление на Видин, околийската управа в казите Враца, Оря-

Писмо от валията на Дунавския вилает до окръжния управител на Търновски санджак. Съобщава за предстоящото прехвърляне на четата от Влашко с войвода даскал Христо. Русе, 9 май 1876 г.

хово и Берковица; във връзка с организирането по преследването на Ботевата чета; мобилизирането и въоръжаването на местното мюсюлманско население, предимно черкези, участващи в унищожаването на четата, командвани от командири от редовните войскове части. Значителна част от документите проследяват сраженията в Балкана, загубите от турска страна в битката при Веслец, разпръскването на четата, залавянето на четниците, разпитите им от специалните комисии във Видин, София и Търново и от Извънредната комисия, съставена в гр. Русе, последвалото им изпращане в цариградския затвор и на заточение в Аккя.

Основният въпрос тук е: дали османската власт е знаела за готвената акция за прехвърлянето на комити на отсрещния бряг на Дунава от Влашко? Отговорът е, че са знаели, защото шпионската мрежа регулярно е подавала информация за евентуално прехвърляне на комити от северната ни съседка, чрез централното вилаетско управление в Русе, което поддържа разузнавателна служба.⁸ Избухналото Априлско въстание, което е по-активно на юг от Балкана (в Панагюрски революционен окръг) и някои части на северните български земи (Търновски и по-малко във Врачански революционен окръг), катализира раздвижването на революционно настроената емиграция в Букурещ, като голямото оживление в някои румънски пристанищни градове веднага е забелязано от турските власти и агентите докладват на русенския валия Асъм паша.⁹ По публикуваните румънски документи от К. Цанков¹⁰, както и у значителна част от документите на османотурски език, става ясно, че властта е информирана за струпване на комити в Зимнич, Турну Магурели, Каракал и Извор, за да преминат на отсамния бряг – факт, който вероятно е бил подценен от местната османска власт. Управниците не са считали, че след като са потушени бунтовните огнища на отделни места по българските земи, шепа български четници биха дръзнали да преминат отсам Дунава, за да се възправят срещу стократно превъзхож-

⁸ Документ със сигнатура ОАК 4/4. Вероятно на базата на подадената информация от тайните служби, в телеграма до каймакама на Оряхово от 13 май 1876 г., видинския мутасаръф Халил Рифат паша информира, че спира издаването на разрешителни за отиване по работа във Влашко и в Сърбия, поради засечената от властта практика българи от Дунавския, Одринския и др. вилаети, вместо като полски работници, да се записват като бунтовници с дневна и месечна заплата. Заповядано е, ако се засекат съмнителни лица, да се връщат обратно по местата им.

⁹ Документ със сигнатура ОАК 3/116, 9.V.1876 г. Писмо от валията до окръжния управител на Търновския санджак. Валията предава информацията от разузнаването на тайната полиция, която е установила, че разпръснатите в околността на гр. Александрия бунтовници, поради страх да не се научи местната власт, разотиили се за Гюргево и Букурещ под предлог, че ще ходят в Сърбия или в Черна гора. Взето било решение да преминат в Русе или през Оряховската каза, ако им се позволи от страна на Румъния. Те били въоръжени и притежавали паспорти. За войвода имали едно лице на име даскал Христо от Ловеч, едър на ръст, с полуруса брада, на около 45 години, който още по-рано минал отстреща. Писмото съдържа заповед за съставянето на поверителни писма и за осуетяване преминаването на четата и да не пропуснат да се вземат предпазливо всички мерки.

¹⁰ **Цанков, К.** Официални ромъно-турски документи по минаването на Хр.-Ботъвата чета през Дунава в 1876 г. – В: *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина*, 1901, кн. 1, с. 207–241.

дащата ги редовна армия и башибозук. Ден преди слизането на Ботевата чета на Козлодуйския бряг пристига телеграма от шпионин от Влашко, адресирана до Асър паша, че в пристанището Бекет и околните румънски селища се намират около 120 души бунтовници и чакат нареждане да преминат Дунава. Вероятно това е подадена информация за качването на четниците на парахода „Радецки“, на която властта не обърнала сериозно внимание, а шифрована телеграма съобщава на видинския окръжен управител наученото, като е изразено съмнение за вероятността четници да се прехвърлят на турска територия. На каймакамина на Оряхово е наредено да предприеме мерки. Видинският управител, от своя страна, реагирал на другия ден, като изпратил писмо на 17 май с дешифрирания текст на писмото на валията до околните управители на Лом и на Оряхово. Писмата са стигнали по предназначение тогава, когато Христо Ботев с четата си е достигнал Враца. Ненавременните мерки, от страна на местната турска власт, дават възможност четниците да се качат на парахода, да го овладеят и безпрепятствено да слязат на Козлодуйския бряг и да продължат до Враца. Новината до Враца за Ботевата чета достига с телеграма на 17 май, изпратена с видинския мутасаръф с нареждане да се предприемат спешни мерки.¹¹ Врачанският каймакам Махмуд Съдкъ свиква разширен съвет от длъжностни лица и врачански първенци, за да обсъдят мерките за защита на града, и дава нареждане да се завардят изходите на града с башибозук, самият той с конни заптиета се отправил към близките села, за да събере местното мюсюлманско население, с които да бъде унищожена четата. Същият този Махмуд бей е пътувал на 17 май с парахода „Радецки“ от Русе за Видин.¹² В коментирания документ се дават подробни сведения за боевете при с. Баница¹³ и за убиването на 70 души четници при Милин камък, което проф. Недков счита, че е преувеличено. Числеността на редовната войскова част при боевете на Милин камък също е преувеличена на 6000 души. За унищожаване на Ботевата чета първо са използвали башибозуци от местни мюсюлмани, а след това е прехвърлена редовна войска, превозена с параход на 17 май при Цибър и Оряхово, която се отправя към Видин. Две роти се насочват към Враца. Махмуд Съдкъ участва лично в ожесточените боеве с четата при Милин камък и командващият башибозуците се завръща в Оряхово на 19 май, а войската се разпръсва по околните села.¹⁴ За унищожаването на Ботевата чета, членове на административния

¹¹ Документ със сигн. ОАК 3/129, 17.V.1876 г. В телеграмата се съобщава, че по подадена информация на капитана и пътниците на парахода [„Радецки“], че бунтовниците са слезли между Козлодуй и градчето Цибър. Новината за слизането на Ботевите четници на Козлодуйския бряг от парахода „Радецки“ е отразена в двуезичния вилаетски официоз в. „Дунав“, год. 12, бр. 1072, 23.V.1876 г.

¹² Документ със сигнатура ОАК 267/23, 20 V.1876 г. Сведението за пребиваването на врачанския каймакам – бинбаши (майор), който се качил от русенското пристанище на път за Видин, се потвърждава и в информация на кореспондента на в. „Тюрки“, публ. във в. „Источно време“, год. 3, бр. 1, 5.VI.1876 г.

¹³ Документ със сигнатура ОАК 4/11, 18.V.1876 г. Сведението е за слезлите при Козлодуй въстаници, достигнали с. Баница, където ги нападат черкезите.

¹⁴ Документ със сигнатура ОАК 4/19, 19.V.1876 г.

Телеграма от мутасаръфа на Видински сан-
джак до каймакама на Оряхово. В документа се
споменава за 175 въстаници слезли от парахода
„Радецки“. Видин, 20 май 1876 г.

съвет на казата и видни врачански първенци подават колективно прошение на 4 юни като предлагат врачанския каймакамин да бъде награден от държавата за омиротворяването на района.¹⁵ Ботевата чета се отправя към Веслец¹⁶, а според документални-

¹⁵ Документ със сигнатура ОАК 4/47, 4.VII.1876 г.; Документ със сигнатура ОАК 4/14, 18.V.1876 г. Сведение за четата, намираща се в дъбовата гора при с. Баница. Преследващата я войска дошла от Враца е обградила околността. В два часа [21.30 часа] от Видин за Оряхово са изпратили шест роти войска.

¹⁶ Документ със сигнатура ОАК 4/43, 20.V.1876 г. По сведения от селяните в района, че четата на Веслец се пръска в различни посоки, а онези които са от Врачанска, Ломска, Берковска и Оряховска каза, забегнали в селата си. Останалите бунтовници от Сърбия, повече от 10 души, някои от тях ранени, през нощта по трима, по петима забегнали в Балкана, а някои от тях се отправили в Берковица. По дирите им са изпратени пристигналите тук пет роти редовни войски (2 от Оряхово, 1 от Цибър и 2 врачански роти) и те биват преследвани и редът е въдворен.

те свидетелства тя не среща особена военна съпротива от турската страна.

Какъв е личният състав на Ботевата чета? Известно е, че по въпроса за броя на Ботевите четници съществуват различни мнения. В литературата числото се движи между 120, до 300–400, и дори преувеличената численост от 5000 души. В коментирания документ не става ясно откъде видинският окръжен управител е получил информацията за броя на четниците – 175 души, но според няколко източника, включително и по публикуваната статия от Никола Трайков¹⁷, числото варира между 150, 200–300 души.¹⁸ Видинският мутасаръф Халил Рифат паша потвърждава цифрата от 175 души и в подадения до вестник „Источно време“, от 5 юни 1876 г.¹⁹ препис на телеграма до великия везир, в която пише: „В телеграфа си от 17 май известих на в[аше] височество, че 175 въоръжени въстаници, които се качили от Влашко на австрийския вапор „Радецки“, излезли на едно осамотено място при село Козлодуй и Лом–Оряхово“.²⁰ По показанията на Никола Вълчев от Горна Кремена, предадено в телеграма на Сюлейман Фаик – пълномощник на пиротския каймакам, до видинския мутасаръф Халил Рифат, се съобщава цифрата от 300 души, като 290 души били въоръжени още на парахода, а на него и на още 9 души по обещание от Йорги от Отлуккьой (Георги от Панагюрище) ще им раздадат 3000 пушки муниции, намиращи се у от врачаните Бошняк Димитри, Йованчо Никола и брат му, Николчо Васильов.²¹ Числото на пушките е завишено, направено умишлено в показанията на арестуваните четници, които се опитвали да заблудят следствието с невярна информация или измислени истории, които още турската власт понякога хваща като опит за дезинформация.

Интересна е съдбата на заловените четници и на някои отделни ключови лица. Пример в това отношение е Стоян Заимов, на когото местната турска администрация обръща специално внимание. Кой е Заимов? В препис на телеграма от полковник Хасан Хайри във Враца до командира на войсковата дивизия във Видин се съобщава за залавянето на Стоян Заимов от гр. Чирпан, дошъл от Букурещ, за да организира въстание, заловен от двама башибозуци в лозята на Веслец и имената на посочените от него лица.²² В чернова на телеграма от 29 май 1876 г. на видинския мутасаръф Халил Рифат паша до софийския мутасаръф се споменава и за арестуването и разпита на Ст. Заимов от Чирпан, който дошъл от Букурещ, за да организира въстание като агент-апостол за Врачанска, Берковска, Оряховска и Орханейска околия.²³ Самият Заимов лично се е познавал с Левски, бил е член на Тайния централен български комитет. Между 1871–1873 г. е член на Хасковския

¹⁷ **Трайков**, Н. Около списъка на Ботевата чета истина и заблуда в досегашните вести. – В: *Българска мисъл*, 1941, год. 16, кн. 5–6, с. 332–337.

¹⁸ *Источно време*, год. 3, бр. 1, 5 юни 1876 г. По подадена информация на кореспондент на в. „Тюрки“ четниците около 200.

¹⁹ *Источно време*, год. 3, бр. 1, 5.V.1876 г.

²⁰ Документ със сигнатура ОАК 4/21, 20.V.1876 г.

²¹ Документ със сигнатура ОАК 267/93, 17.VI.1876 г.

²² Документ със сигнатура ОАК 4/44 от 25.V.1876 г.

²³ Документ със сигнатура ОАК 4/44, л. 6, 29.V.1876 г.

частен революционен комитет и е един от дейните му членове. Помага на Атанас Узунов при подготовката за покушението на хасковския чорбаджия Ставри Примов. Заловен и съден на заточение в Диаребекир. Бяга от заточение и се установява в Румъния. Включва се активно в събитията от 1875 г. Ръководството на Български революционен централен комитет му възлага задачата да подпали Цариград, като Г. Бенковски е негов помощник, за да се улесни избухването на Старозагорското въстание. Акцията не успява и той отново се завръща в Букурещ. Участва в основаването на Гюргевския революционен комитет, който подготвя Априлското въстание. Определен е за главен апостол на Трети врачански революционен окръг. Прехвърля се в България и бива заловен, разпитван²⁴ и осъден на смъртна присъда, променена на доживотен затвор. Получава амнистия след Санстефанския договор.

Друга известна личност, за която архивът разполага с богата документация по ареста и задържането му по време на събитията от пролетта и лятото на 1876 г., е владиката Мелетий Зографски. Той е първият софийски екзархийски митрополит заемал този пост от 1872 г. до 1883 г. Мелетий оказва значителна подкрепа на задържаните за революционна дейност, поради което на 25 май е задържан в Берковица. Заловеният Ботев четник Мито Цветков го посочва като съучастник в революционната организация, който преди няколко месеца на събрание в Черепишкия манастир заедно с няколко берковски първенци, между които е и задържания Петър Илков, приемат въстанически планове.²⁵ По свидетелство на друг заловен Ботев четник – Младен Павлов (името на му се среща в една от записките)²⁶, той признава, че се е укривал в дома на Мелетий в Берковица и че владиката му е помогнал да се измъкне от Видин. Мелетий е задържан и по показанията на други арестувани берковски първенци. Задържан е неофициално в конака в Берковица до издаване на разрешение от великия везир. Отказва да отговаря на задаваните въпроси. Първоначално е отведен във Видин, за да бъде разпитван от специалната комисия, а после е разпитван от Извънредния съд в Русе. Благодарение на застъпничеството на Доростолския и Червенски митрополит Григорий той е освободен на 19 август.²⁷

Мито Цветков, който бе споменат по-горе, е родом от Враца. В неговия дом през лятото на 1872 г. е основан Врачанският частен революционен комитет. Деен участник и съратник на Васил Левски. Получава пълномощно от Апостола и създава нелегалния канал Бекет–Оряхово. През есента на 1875 г. се включва в подготовката на Априлското въстание в Трети Врачански революционен окръг. Избухването на въстанието го заварва в Румъния, където се включва в четата на Христо Ботев. След битката при Милин камък се отделя и след няколко дни е заловен в Берковско. Съден е от специалната комисия и остава в тамошния затвор.

²⁴ Стоян Заимов пред турските съдилища, прев. от тур. ез. Кюстендил, 1900. 42 с.

²⁵ Документ със сигнатура ОАК 267/35, 25.V.1876 г.

²⁶ Документ със сигнатура ОАК 4/49, б.д.

²⁷ Маринова, Ст. За участието на митрополит Мелетий Софийски в подготовката на Априлското въстание във Врачански революционен окръг. – В: *Известия на държавните архиви*, 1995, т. 69, с. 253–270. Сигнатури на документ на ОАК 267/115, 19.VIII.1876 г.

След съхранените документи е и молбата на неговата сестра да бъде освободен от затвора след шестмесечното пребиваване в него, но остава затворник до Освобождението. За него също са запазени няколко документа, като сред тях е и молбата за освобождаването му от видинския затвор, подадена от неговата сестра Анастасия Цветкова.²⁸

Според изготвения списък броят на арестуваните и разследвани бунтовници, извършено от специалната комисия във Видин, е 215 души, съдейки по съдържанието на една чернова на телеграма от 12 юни с.г. на видинския мутасаръф Халил Рифат до областната управа Според телеграмата на 15–20 от тях е приключило следствието. Понеже във Видин не могат да намерят повече следователи и писари, следствието на останалите се забавя. Видинската управа изпраща всички задържани в Русе, за да бъдат съдени от Извънредния съд²⁹, като счита, че е необходимо да бъдат призовани там и други лица. Този документ показва как властта се опитва да ускори съдебния процес, за да докаже, че е смазала всякаква съпротива, премахнала е бунтовните огнища и бързо е омиротворила района.³⁰ След издаването на присъдите от Извънредните съдилища в София и Русе през юни и юли 1876 г., останалите живи Ботеви четници трябва да излежат присъдите си в цариградски затвор. В началото на Руско-турската война 1877–1878 г., поради опасността от избухване на бунт, османското правителство взема мерки и дава заповед българските революционери да бъдат изпратени на заточение в Аккя. На 23 юни повечето от осъдените Ботеви четници потеглят за Аккя и на 2 юли пристигат в крепостта. Запазеният списък-опис на българските заточеници, който е публикуван под № 103 в документалния сборник от 1949 г., е именно този, който дава сведения за изпратените лица в Истанбул, а после и в Аккя. Според проф. Недков той представлява обобщен списък на българите за периода 1 август 1877–28 февруари 1878 г. По-късно проф. Стоянка Кендерова открива четири нови списъка, които включват около 270 души, намиращи се в двата затвора на Аккя. Единият е крепостта на пристанището за лица, осъдени на каторга, а другият – на сарая (правителствения дом).³¹

През август 1876 г. султанът издава заповед за амнистия, касаеща арестуваните, във връзка със събитията в България, като се изключват осъдените, които се намират под арест или съд, разпределени в няколко групи: първа група – главатарите и дейците на революционната организация; втора група – взелите активно участие във въстанието; към третата – онези, които са подпомагали парично или със слово революционното дело. За всички останали е дадена всеобща амнистия. Те били освободени под гаранция. Останалите изброени в трите групи остават в затвора. Спират издирването на заподозрени лица. Извънредните съдилища също преустановяват своята дейност, а делата на онези, които са под арест се поемат

²⁸ Документ със сигнатура ОАК 4/55, 11.X.1876 г.

²⁹ *Дунав*, год. 12, бр. 1078 от 13.VI.1876 г. Списък на състава на Извънредното съдилище в Русе за съдене на четниците и свързаните с тях лица. За председател е определен Н. Пр. Хакъ паша, а за обществен защитник на подсъдимите – Илия Цанов.

³⁰ Документ със сигнатура ОАК 267/86, л. 24а, 12.VI.1876 г.

³¹ Кендерова, Ст. Цит. съч., с. 97–98.

от обикновените съдилища.³² Част от Ботевите четници получават амнистия през есента на същата година, а други са пуснати на свобода едва през март по силата на Санстефанския мирен договор.

Огромният документален масив е разработен в различни статии, студии, документални сборници и описи и осветляват различни и интересни аспекти от неизчерпаемата тема за съдбата на Ботевата чета. Доскоро тези документи не бяха взимани предвид и включвани системно в популяризаторската дейност на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, изразяваща се в тематични и юбилейни изложби, презентации, беседи и пр. Структурата на Дигиталната библиотека на Националната библиотека се характеризира с известно раздробяване на кабинети, което затруднява достъпа до цифровизираното съдържание. Османотурските документи, свързани с Ботевата чета, не са били обект на планова дигитализация. Във връзка с горепосочените обстоятелства би трябвало да споменем и строгата обособеност на отделните структурни звена на направление, към което принадлежи и отдел „Ориенталски сбирки“. Организацията на колекциите, управлявани от тях, не е подчинена на еднакви правила, а това затруднява непосредствения достъп до книжовно-документалното наследство. Единствено за ограничен брой изследователи е известно, че в Националната библиотека на България се съхраняват османотурски документи, илюстриращи тази национално значима тема.

Като част от дейностите по проект **BG05M2OP001-1.001-0001 „Изграждане и развитие на Център за върхови постижения „Наследство БГ“, финансиран по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014–2020, по приоритетна ос 1 „Научни изследвания и технологично развитие“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие“**, Националната библиотека е партньор в консорциума „Наследство БГ“ с проект на тема: **„Създаване на иновативна среда за достъп до книжовно-документалното наследство, свързано с Христо Ботев в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“**. Във връзка с разработването му беше направена първата крачка към отварянето на колекциите в дигиталното пространство и тяхното целокупно позициониране в тематично-хронологичен порядък. Атрактивното представяне на изворовия материал в системата ArcGIS³³ върху автентична географска карта, издадена от Христо Г. Данов в предосвобожденските години, създаде възможността потребители от различни възрасти и с различни интереси интуитивно да разпознаят Христо Ботев и събитията от епохата. Телеграми и доклади на официалната османска власт намериха своето място редом до документални свидетелства на български и други езици, публикации във възрожденския периодичен печат и др. и възстановиха елементи от историческия пъзел на България.

³² Документ със сигнатура ОАК 3/193, 4.VIII.1876 г.

³³ Базирано на облак решение за картографиране и анализ. Използва се за направата на карти, в които могат да бъдат вложени и анализирани данни.

Публицистика, сатира, поезия и преводни творби на Христо Ботев в българската възрожденска книжнина като част от книжовно-документалното му наследство

БОЯНА МИНЧЕВА

Journalism, satire, poetry and translated works of Hristo Botev in the Bulgarian Renaissance literature as part of his literary and documentary heritage
Boyana Mincheva

Summary

The publication presents the first editions of Hristo Botev's works, his publications in the Renaissance periodical press and the newspapers of which he was the publisher and editor, as source material for his life and activities. They are arranged in thematic groups according to the characteristics of the genre to which they belong. Terminological aspects related to the literary-documentary heritage, the problems of access to it and the ways to overcome the existing boundaries between individual collections are discussed.

Key-words: Hristo Botev, literary and documentary heritage, Bulgarian Renaissance literature, sources, access.

Широко дискутиран в научното и общественото пространство, терминът „книжовно-документално наследство“ всъщност не е дефиниран в справочната литература. Посветени са му множество научни публикации, дори цяла монография от известната изследователка на книжовното наследство – проф. Ани Гергова¹, но без опит той да бъде определен конкретно. Извън рамките на научните текстове и дефиниции, в представите на българското общество книжовно-документалното наследство се свързва с извори и носители на памет и идентичност, които подпомагат личностната и обществената самоидентификация.

В съвременните теоретични разработки в областта на архивистиката, доц. д-р Християн Атанасов коментира термина „архивно-документално наследство“ със следното пояснение: „Трябва да се има предвид, че под „архивно-документално наследство“ се разбират не само документи в тесния смисъл на понятието, но също така и старопечатни книги, ръкописи, възрожденска преса и прочее“.

Книжовно-документалното наследство е част от движимите културни ценности на нацията. То е класифицирано в чл. 53, т. 7 и т. 8 от Закона за културното

¹ Гергова, Ани. Книжовно-документално наследство. София: УИ Св. Кл. Охридски, 2006.

наследство. Според текста на закона, движими културни ценности са архивните документи с културно и научно значение, независимо от времето, мястото, носителя и техниката на създаването им, както и книжовните и ръкописни културни ценности до края на XVIII в., старопечатни редки и ценни издания, които притежават научна, културна, полиграфическа или библиографска стойност. Този текст представлява достатъчно основание да определим колекциите от старопечатни книги, редки и ценни издания на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ като книжовно-документално наследство. Голяма част от тях имат стойността на изворов материал и са включени в Регистъра на Националния архивен фонд на Република България като съставна част от него.

По отношение на достъпността книжовно-документалното богатство на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ покрива изискванията на законовите и подзаконовите актове, цитирани по-горе. Всеки потребител има право на достъп до съдържанието на документите в реална и виртуална среда.

„Дума на българските емигранти“, 1871 г.

Тема на настоящото изложение е книжовното наследство на Христо Ботев в българската възрожденска книжнина. Тази първа част от националната ни библиография включва около 1700 авторски и преводни български старопечатни книги и 77 заглавия периодични издания в хронологичния периметър 1806–1878 г. За краткия си житейски път от само 28 години, Христо Ботев създава забележително по обем и съдържание творчество. Той е редактор и издател на 4 вестника. „Дума на българските емигранти“ е първият вестник, редактиран от Христо Ботев, който излиза в 5 броя в периода 10.VI.1871–5.VIII.1871 г.

„Будилник“, 1873 г.

Следват: „Будилник“ – сатиричен вестник в 3 броя, редактирани от Христо Ботев в периода 1.V.1873–20.V.1873 г., в. „Знаме“, излизал в периода 1874–1875 г. и в. „Нова България“, чийто първи брой Ботев издава на 5.V.1876 г. Журналистът е дописник на различни български периодични издания, излизали най-вече на територията на днешна Румъния.

В колекциите, управлявани от отдел „Ръкописи и старопечатни книги“, се съхраняват първите публикации на творбите на Христо Ботев, отпечатани по време на житейския му път самостоятелно и на страниците на българската въз-

„Знаме“, 1874–1875 г.

рожденска периодика; вестници, издавани и редактирани от него; преводни творби; дописки, отзиви и др. от Христо Ботев във възрожденската периодика. Тук е и първият стенов календар, публикуван в Букурещ от българския възрожденец, в който е поместен вариант на стихотворението му „Хаджи Димитър“. Във в. „Нова България“ е отпечатан за първи път текстът на писмото му до Дагоберт Енглендер – капитан на австрийския параход „Радецки“, на български език.

В периода 10.IV.1871–17.V.1876 г. Христо Ботев е редактор на вестници, издавани в Браила и в Букурещ. Публицистичната и сатиричната му проза са публикувани на техните страници, както и във в. „Независимост“, редактиран от Любен Каравелов. Публицистът Ботев се изявява най-често в уводните статии на вестниците „Дума на българските емигранти“ и „Знаме“, а сатирикът създава съдържанието на трите броя на в. „Будилник“.

Дейността на Христо Ботев като литературен критик и политически анализатор е отразена основно в рубриките „Книжевни известия“ и „Политически преглед“ на редактирания от него в. „Знаме“ (1874–1875 г.).

Поезията на Ботев се изразява в 20 стихотворения и 1 сатирична творба в стихове, отпечатани в Букурещ, Браила и Цариград. Творбите са публикувани в след-

„Нова България“, 1876 г.

ните възрожденски периодични издания: „Гайда“, „Свобода“, „Училище“, „Дунавска зора“, „Дума на българските емигранти“, „Будилник“, „Независимост“ и „Нова България“. Хронология на публикуването: 1867–1876 г. Съхранени са и ръкописни преписи на поетичните му творби в личните бележници на Ботев и на Левски. В Букурещ е публикувана и общата стихосбирка на Христо Ботев и Стефан Стамболов „Песни и стихотворения от Ботйова и Стамболова. Книжка първа“ през 1875 г.

Някои от стихотворенията имат повече от една редакция приживе на поета. Като пример може да разгледаме първата поетична творба на Ботев – стихотворението „Майце си“. То е първото публикувано стихотворение на поета. От публикацията, осъществена през 1867 г., до последната, реализирана приживе на поета през 1875 г., стихотворението намира място в различни редакции на текста на страниците на три възрожденски периодични издания и две песнопойки.

Отделни части от Ботевите стихотворения са цитирани от наши възрожденци, негови съвременници, още приживе на поета. Д. Войников в своето „Ръководство за словесност“ (1874) публикува първите десет стиха от „Борба“ като пример за изящно стихотворение. Една година преди това Харалампи Попов използва като мото към брошурата си „Моите страдания в 1867 г.“ две чети-

ристишия от стихотворението „В механата“, преди то още да бъде публикувано във в. „Независимост“. Според изследвания на Иван Сестримки, наскоро след първата публикация на поемата „Хайдути“ във в. „Дума“, отделни стихове от нея са цитирани в книгата на Сава Радулов „Начална граматика за изучаване на българският език“². Обмисляме вариант на един следващ етап да включим и тези извори в тематичното ядро за поезията на Христо Ботев.

Изследователите на Ботевото творчество му приписват авторство на редица статии, фейлетони, стихотворения и др., поместени в революционния печат, но в настоящата проектна разработка³ екипът работи само с творби с ясно установен произход от неговото перо.

Освен гореспоменатите раздели на книжовната дейност на поета-революционер, той публикува приживе два превода от руски език. Първият от тях е озаглавен „За славянското произхождение на дунавските българи“, изследване от Д. Иловайски, Букурещ, 1875 г., вторият е драматичната творба „Кремуций Корд“, отпечатана отново в Букурещ, в печатницата „Круг“ през 1875 г. Трета творба, която Ботев превежда също от източник на руски език, но не успява да отпечата в цялост до смъртта си, е поместена в издавания от него и продължен от Рашко Блъсков вестник „Нова България“. Това е брошурата „Въстаният въпрос и България“ от генерал Липранди.

В хода на изследователската работа по проекта екипът ни установи два любопитни случая, които са свързани с книжовната дейност на Христо Ботев. Единият от тях е слабо засегнат в научната литература. Става въпрос за учебника „Уроци за първите четири аритметически правила и за счетоводите от Михайлова“, преведен от руски от нашия възрожденец и отпечатан в Букурещ през 1873 г. Книгата е пряко свързана с учителската дейност на автора, но съдържа доста смели текстове, поднесени като примери (задачи) за различните аритметични действия. Поради революционния им характер, тези текстове са събудили безпокойството на неговия съратник и съидейник по това време – Л. Каравелов, както и на издателя – Хр. Г. Данов. Сигнализирани за взривоопасните „задачи“ от един пловдивски учител, Данов и Каравелов унищожават останалата част от тиража⁴ и подменят скандалните текстове с безобидни, най-вече свързани с бита на

„Песни и стихотворения
от Ботйова и Стамболова.
Книжка първа“, 1875 г.

² **Радев**, Иван. Глосаторски фрагменти около „Темата Ботев“. [онлайн]. [прегледан 19.10.23]. <https://litenet.bg/publish2/ivanradev/glosatorski.htm>

³ Проектна тема „Създаване на иновативна среда за достъп до книжовно-документалното наследство, свързано с Христо Ботев в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

⁴ **Пенков**, Боян, Чобанов, Иван. Ботевите „Уроци за четирите аритметически правила“. – В: *Физико-математическо списание*, 1958, № 1, с. 61–67. [онлайн]. [прегледан 19.10.23]. <http://>

„Майце си“, в. „Гайда“, 1867 г.

„Майце си“, „Песни и стихотворения от Ботйова и Стамболова“, 1875 г.

българина по онова време. Новосъздадената цензурирана версия включва задачи със същия пространствен обем в наборната страница, какъвто са имали и предишните. Така изданието физически не се отличава от предишното. В Националната библиотека се пазят екземпляри и от двата варианта на книгата.

Другият случай е свързан със заглавието на един от неговите фейлетони – „Хайде на изложбата!“, публикуван във в. „Будилник“ на 1.V.1873 г. Съдържанието му е свързано с Виенското изложение през 1873 г., което предизвиква противоречиви коментари по страниците на възрожденския периодичен печат. Ботев придава сатирично звучене и значение на това „изложение“ с новата словесна формулировка „изложба“. По-интересното тук е, че думата не се среща другаде до този момент в българската книжнина. Тя

не е включена и в Речника на българския език на Найдено Геров, отпечатан след Освобождението на България. Кога и как „изложбата“ е навлязла в лексиката ни със съвременното си значение ще установяват тепърва изследователите. Ние само насочваме тяхното внимание към потенциалния ѝ създател – Христо Ботев.

Един от основните проблеми, свързан с разбирането за стойността на коментирания по-горе изворов материал, е, че вестниците, книгите и публикациите на Христо Ботев във възрожденския периодичен печат много често и напълно неоснователно са възприемани като обект на изследване главно за филолози, литературоведи и езиковеди. Така се поставят изкуствени граници между гореспоменатите извори и архивно-документалния масив, а този факт създава опасност от непълни, едностранчиви разработки и изводи.

От друга страна, организацията на Дигиталната библиотека на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ също следва логиката на съответните колекции и не предоставя възможност за пряка връзка и достъп по подразбиране до целокупния изворов материал, свързан с дадена личност или събитие.

Настоящата разработка, която е в изпълнение на част от дейностите по проект BG05M2OP001-1.001-0001 „Изграждане и развитие на Център за върхови постижения „Наследство БГ“, финансиран по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014–2020, по приоритетна ос 1 „Научни изследвания и технологично развитие“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие“, с проектна тема на Националната библиотека „Създаване на иновативна среда за достъп до книжовно-документалното наследство, свързано с Христо Ботев в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ представя изворовия материал за поета-революционер в колекциите към отдел „Ръкописи и старопечатни книги“ на НБКМ. Проектът поставя в тематични групи документите на различни езици, първите издания, преводи и други публикации и илюстративния материал, което дава нова възможност за контекстуализация на богатите колекции и изгражда модел за създаване на иновативна среда за достъп до тяхното съдържание. Предлаганият по проекта интегриран и интердисциплинен подход позволява да се постигне синтез/събиране на едно място на информацията от различни източници (кореспонденция, поетични творби, административна документация и прочее). След извършването на изследването и влагането на книжовно-документалния масив в системата за интелигентно картографиране и позициониране във виртуална среда ArcGIS⁵ ще се улесни популяризацията на тези културни ценности и ще се създаде обективна среда за извършването на качествено нови исторически, биографични, литературни изследвания и анализи.

⁵ Базирано на облак решение за картографиране и анализ. Използва се за направата на карти, в които могат да бъдат вложени и анализирани данни.

Фондове и колекции в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, съдържащи информация за живота и делото на Христо Ботев. Фонд № 5 „Кирияк Цанков“

ВИКТОРИЯ РАХИЛОВА

Funds and collections in the “St. St. Cyril and Methodius” National Library, containing information about the life and work of Hristo Botev. Fund No. 5 “Kiriya Tsankov”

Victoria Rakhilova

Summary

The article presents documents about the life and work of Hristo Botev, located in the fund of the Bulgarian revolutionary, writer and diplomat Kiriya Tsankov. The publication was developed in connection with the project “BG-05M2OP001-1.001-0001. Construction and development of the Center for excellence “Heritage BG”, financed by the Operational program “Science and education for intelligent growth” 2014–2020, under priority axis 1 “Scientific research and technological development”, co-financed by the European Union through the European Fund for Regional Development”, the National Library “St. St. Cyril and Methodius” is a partner in the “Heritage BG” consortium with a project theme: “Creation of an innovative environment for access to the literary and documentary heritage related to Hristo Botev in the National Library “St. St. Cyril and Methodius”.

Key-words: Hristo Botev, Kiriya Tsankov, National Library “St. St. Cyril and Methodius”, Bulgarian Historical Archive, literary and documentary heritage.

Христо Ботев (1848–1876) е сред личностите от епохата на Българското възраждане, които продължават да будят жив интерес в научните и обществените среди. Настоящият доклад е извадка от подготвяна в момента по-подробна публикация, представяща част от личните фондове и колекции в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ), съдържащи сведения за живота и делото на поета-революционер. Разработваният понастоящем текст разглежда контактите на Ботев с Димитър Горев (1840–1881), Кирияк Цанков (ок. 1847–1903), Никола Обретенов (1849–1939) и Стефан Стамболов (1854–1895). Проследена е ролята на посочените Ботьови другари в опазването на книжовно-документалното наследство на войводата след неговата кончина на 20 май 1876 г.

Обект на настоящото изложение е личният фонд на Кирияк Цанков (ок. 1847–1903), в който се съхраняват документи, осветляващи конкретни моменти от живота на Христо Ботев. Цанков, връстник на поета-революционер, има богат за времето си революционен опит. Той е член на Тайния централен български комитет (1866–1867 г.) и произлезлите от него политически кръгове „Млада България“. Един от основателите на БРЦК и негов подпредседател е в периода 1872–1875 г. На Общото събрание от 29 април до 5 май 1872 г. е избран в групата, която трябва да изработи програма и устав на комитета. Близък приятел е на Васил Левски (1837–1873) и Любен Каравелов (1834–1879). Членува в Българското човеколюбиво настоятелство в Букурещ. А между 1875 и 1876 г. е председател на Българското централно благотворително общество (БЦБО). По време на Априлското въстание емигрантът Цанков публикува в румънския периодичен печат материали в защита на българската освободителна кауза¹.

Кирияк Цанков

Членове на Българското централно благотворително общество в Букурещ. Сред тях са Кирияк Цанков, Олимпий Панов и Стефан Стамболов

¹ Мирчева, К. Цанков, Кирияк Антонов. – В: *Кой, кой е сред българите XV–XIX в.* 501 имена от епохата на османското владичество. ред. Ил. Тодев. София: Анубис, 2000, с. 286–288.

Във фонд № 5 (личен фонд на Кирияк Цанков) в Българския исторически архив на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ преобладават документални свидетелства, отнасящи се до породилия се в средата на 70-те години на XIX в. конфликт между Любен Каравелов и Христо Ботев.² В писмо от 25 март 1875 г. Михаил Паничерски от Болград се обръща към Цанков, с молба да му се обясни причината за възникналите недоразумения между редактора на в. „Знаме“ и собственика на печатница „Свобода“. Отправеното запитване е провокирано от публикуваната в бр. 11 на „Знаме“ бележка от редактора, че вестникът ще се издава в друга печатница.³

В писмото си от 2 април 1875 г. живеещият в Болград Иван Иванов, също изразява пред К. Цанков изненадата си от създалите се противоречия между Каравелов и Ботев. Той се надява спорът да не се пренесе върху българските работи и да им навреди. Иванов използва възможността, да отправи молба към Кирияк Цанков, Христо Ботев и Любен Каравелов, чрез вестниците си да апелират пред болградчани, които са техни абонати, да участват в родолюбивото дело.⁴

Конфликтът Каравелов–Ботев, разтърсил комитетските среди, сериозно притеснява дейците от революционната мрежа. На 5 май 1875 г. приятелят на Васил Левски, Иван Драсов (1848–1901), запитва стария си познайник Цанков за съществуващите пререкания. Повлиян от получената от Ботев информация, учащият в Чехия българин, се възмущава от поведението на председателя на БРЦК. Ловчанлията е учуден с чие право „бившият разпопен патриот“ Каравелов пречи на емиграцията, та даже се осмелява да конфискува едно неделно течение на в. „Знаме“⁵. Сходно е съдържанието на писмото от Олимпий Панов в Париж от 5 септември 1875 г. до Цанков⁶.

Сред документите, съхранявани във фонда на Кирияк Цанков, не липсват и такива, открито насочени срещу Ботев. През лятото на 1875 г. болградчаните Михаил Паничерски, Иван Иванов, Михаил Мумджиев и Николай Минков укоряват действията, позицията и свободолюбивия нрав на 27-годишния калоферец. Те критикуват Ботьов, дето се е „заял“ с Цанков и Каравелов, предупреждавайки го, че ако не се помири с тях, ще откажат абонамента си за списвания от него вестник.⁷

Аналогично е съдържанието на писмото от Димитър Радионов до Михаил Паничерски с дата 5 август 1875 г. Редом с упреците, болградската група около Радионов заплашва Ботев, че ако не се спогоди с „по-старите“, ще върнат вестника му и ще от-

² Митев, П. Българският революционен комитет 1875. София: ЛИК, 1998.

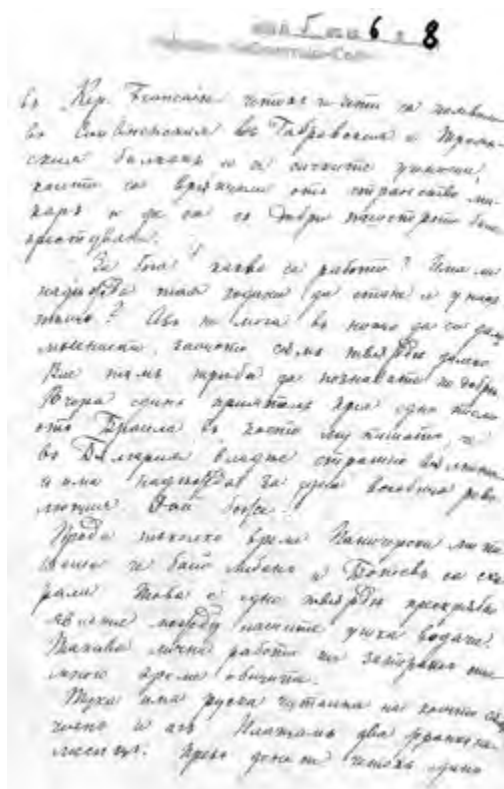
³ Писмо от Михаил Паничерски, Болград, до Кирияк Цанков, Букурещ. 25 март 1875 г. **НБКМ–БИА**, ф. 5, а.е. 5, л. 57–58; вж също: *Знаме*, год. 1, бр. 11, 16 март 1875.

⁴ Писмо от Иван А. Иванов, Болград, до Кирияк Цанков, Букурещ, 2 апр. 1875 г. **НБКМ–БИА**, ф. 5, а.е. 11, л. 120–128.

⁵ Писмо от Иван Тодоров Драсов, Прага, до Кирияк Цанков, Букурещ, 5 май 1875 г. **НБКМ–БИА**, ф. 5, а.е. 5, л. 59–61.

⁶ Писмо от Олимпи Гълъб Спиридонович Панов, Париж, до Кирияк Цанков, Букурещ, 5 септ. 1875. **НБКМ–БИА**, ф. 5, а.е. 6, л. 7–8.

⁷ Писмо от Иван Иванов, Михаил Мумджиев, Николай Минков, Болград, до Кирияк Цанков, Букурещ, 3 авг. 1875. **НБКМ–БИА**, ф. 5, а.е. 5, л. 72–73.

Част от писмото на Олимпий Панов до Кириак Цанков, в което той иска информация за конфликта между Любен Каравелов и Христо Ботев. Париж, 5 септември 1875 г.

кажат абонамента си. Кореспондентът на Паничерски все пак е предпазлив и умерен в помислите си, предупреждавайки го, че „Ботев не трябва да се отхвърля съвсем, защото знае много тайни, а да бъде за в бъдеще спомагателен член“⁴⁸ на комитета.

Друга проблематика, обединяваща част от изворовия материал във фонда на К. Цанков, се отнася до четата на Христо Ботев. Преписката обхваща времето от 22 септември 1875 до 14 юли 1876 г. и съдържа четири писма. Главните въпроси в тях касаят набавянето на финансови средства за формирането на четата, поэтапното присъединяване на отделни групи към нея и съдбата на някои оцелели четници.⁹ На 1 юни 1876 г. Андрей Матов от Бекет търси помощ от Кирияк Цанков, по

⁸ Писмо от Димитър Н. Радионов, Болград, до Михаил Паничерски, Букурещ, 5 авг. 1875 г. **НБКМ–БИА**, ф. 5, а.е. 5, л. 74–75.

⁹ Писмо от Атанас Чернев, Олтеница, до Кирияк Цанков, Букурещ, 22 септ. 1875 г.; писмо от Филип Стоянов Симидов, Гюргево, до Костаки Николов Сахатчията, Букурещ, 17 май 1876 г.; писмо от Андрей Матев, Бекет, до Българското човеколюбивно настоятелство, Българската дружина, Букурещ, 1 юни 1876 г.; писмо на Иван Иванов, Болград, до Кирияк Цанков, Букурещ, 14 юли 1876 г. **НБКМ-БИА**, ф. 5, а.е. 6, л. 7–8, л. 127, л. 131, а.е. 7, л. 18–19.

това време председател на Българското човеколюбиво настоятелство в Букурещ. В писмото му е приложена разписка с разнските на бунтовниците Петър Симеонов, Теофан Раданов и Йордан Недков – Инджето. Матев изисква от споменатите лица да му изпратят пари, с които да покрие дълговете им в Бекет.¹⁰

Организирането на Ботевата чета има пряко отражение върху Кирияк Цанков. Сред личните му книжа се съхранява документ, представляващ Заповед с № 2439 от 19 май 1876 г. за негово арестуване. Три дни след качването на първата група съзаклятници на парахода „Радецки“, румънските власти предприемат мерки за залавянето на революционера, намиращи се на тяхна територия. Разпореждането за задържането на Цанков е издадено от главния съдия на Илфовски окръг и влиза незабавно в сила. Съгласно нарежданията заподозрения трябва да се отведе в затвора Вькърещи, където да остане до втора заповед. Обвиненият по глава 75 от румънския наказателен закон Кирияк Цанков е заподозрян в подкрепа на преминаването на Ботевата чета през Дунава.¹¹

Заслужават внимание още два документа от фонд № 5. Става дума за писма от и до Захари Стоянов (1850–1889). Окичен със славата на първия биограф на Христо Ботев, настойчивият Джендо търси съдействие от Кирияк Цанков при набирането на изворов материал, въз основа на който по романтично-патетичен начин ще увековечи образа на книжовникът-революционер. На 8 април 1888 г. летописецът от Медвен, изпраща пощенска картичка на живущия по това време във Варна 41-годишен Цанков. Разяснявайки му, без да го познава лично, че подготвя биографичен очерк на именития калоферец, Стоянов споделя, че в „издирената и събрана“ от него Ботева кореспонденция, често се споменава името на К. Цанков. Поради това, ако той пази писма на покойния войвода, то нека да му ги изпрати. Захари е така любезен да прикани някогашния съратник на Апостола да опише накратко и спомените си за сина на даскал Ботьо Петков.¹²

В научните среди¹³ отдавна е конкретизирано значението на направеният от З. Стоянов опит за биография на Христо Ботев. Няма да се спирам в детайли на разноречивите примери, онагледяващи субективността, личностното пристрастие, фактологическото изкривяване и изопачаване, та дори и опитите за фалшификация на документални свидетелства, свързани с Ботев и събитията от буреносната пролет на 1876 г., излезли изпод ръката на Стоянов. Сам по себе си и той е деен участник в Априлското въстание. На тази проблематика също е посветен значителен обем научна книжнина.

С оглед на интересуващата ме тук тематика, ще припомня обаче публикуваното през 1954 г. в книга първа на „Известия на Института Христо Ботев“ изследване на акад. Михаил Димитров, разобличаващо лъкатушещия Захари Стоянов,

¹⁰ **НБКМ–БИА**, ф. 5, а.е. 6, л. 131.

¹¹ Заповед № 2439 за арестуването на Кирияк Цанков, издадена от Илфовски окръжен съд, 19 май 1876 г. **НБКМ–БИА**, ф. 5, оп. 1, а.е. 6, л. 131.

¹² Пощенска карта на Захари Стоянов – Джендо, Русе, до Кирияк Цанков, Варна, 8 апр. 1888 г. **НБКМ–БИА**, ф. 5, ап. 1, а.е. 5, л. 81.

¹³ **Стоянов**, Захари. Опит за биография за Христо Ботьов. София: Сиела, 2018.

идентифицирал се като биограф на Христо Ботев. Детайлно критичен, процесуално аналитичен и аргументирано обоснован в съжденията си, акад. Димитров коментира белетристичния похват, използван от Стоянов, за да изгради живоописанието на калофереца.¹⁴

Ще се спра само на две от нишките в сюжетния разказ на Стоянов, проследени от Михаил Димитров. Първата се отнася до прототипа на издадената през 1888 г. Ботева биография. За такъв Захари тогава използва написания от него и отпечатан година по-рано, сиреч през 1887 г., биографичен очерк на Чардафон Велики. Личност, увековечена в националния ни пантеон със събитията около Съединистката акция. В двете си разработки Стоянов ползва изцяло еднакви пасаж, заменяйки единствено имената на своите герои. Вторият пример, който извежда на преден план акад. Димитров, касае оползотворения от Захари Стоянов изворов материал. Голяма част от документите, с които разполага летописецът на Априлското въстание, за да пресъздаде ключови моменти от живота на Ботев, по една или друга, неизвестна за нас причина след 1888 г. безследно изчезват, без потенциална възможност да бъдат анализирани от друг автор.¹⁵

Въпросът за „съществуващ“ документален масив, ползван и познат само и единствено на Захари Стоянов, е разгледан подробно и в публикацията на Иван Стойчев в книга първа (и впрочем единствена) на цитираните вече „Известия“.¹⁶ Само по себе си отсъствието на подобен набор от документи, по моему, категорично поставя под съмнение достоверността и някогашното му наличие. За поведението и застъпването от Захари Стоянов позиция в края на 80-те години на XIX в., разбира се, има логичен отговор, свързан с политическата ситуация и злободневие в следосвобожденска България. Но на този въпрос няма да се спирам тук. Представените примери обаче ясно свидетелстват за отговорността и критичността, от която трябва да се ръководи всеки изследовател, анализиращ книжовно-документалното наследство, свързано с личността и делото на Христо Ботев.

Но да се върна обратно към исканото от Цанков съдействие. На 13 април 1888 г., т.е. седмица след като получава пощенската карта на Захари Стоянов, той отговаря, че не може да му бъде в помощ, понеже книжата на Христо Ботев от 1874–1875 г. не са у него. Поборникът уточнява, че по това време Ботев и той са живели заедно в Букурещ и не са имали нужда от писмена връзка. Що се отнася до питането на Стоянов защо са се скарали комитетските ръководители, Цанков е кратък, точен и изчерпателен в обяснението си. А именно: „Спорът между Ботев и Любен Каравелов се е дължал на различната оценка на положението в България. Докато Каравелов е смятал, че почвата за общо въстание не е подготвена и е бил последовател на по-нататъшното апостолско действие като на Левски в България, като е търсел помощ отвън, главно от Русия, Сърбия и Румъния, Ботев напротив

¹⁴ **Димитров**, Михаил. Захари Стоянов като биограф на Ботев. – В: *Известия* на Института Христо Ботев. кн. 1. София: БАН, 1954, с. 1–23.

¹⁵ **Пак там**.

¹⁶ **Стойчев**, Иван. Из архива и ръкописите на Христо Ботев. – В: *Известия* на Института Христо Ботев..., с. 24–81.

е бил убеден, че България е готова да въстане и само чака в помощ чета отвън¹⁷.

Струва ми се, че приведените дотук казуси категорично доказват колко трудна и същевременно отговорна е задачата на всеки изследовател, изправил се пред на пръв поглед добре познатата личност на Христо Ботев. Възможност за реконструкция на живота и делото на войводата освен личните му книжа, дават и документалните свидетелства, съхраняващи се във фондовете на негови съратници, сподвижници, съмишленици, а защо не и инакомислещи сред тях дейци. Компилативният подбор и критичният прочит на наличния изворов материал, допълнен с документацията от канцелариите на централната и местна османска власт, дават по-цялостна и всеобхватна представа за разнопосочната дейност и за многоликия образ на книжовника, поета, публициста, революционера и общественика Христо Ботев, какъвто е синът на Ботьо и Иванка Петкови.

¹⁷ Писмо от Кирияк Цанков, Варна, до Захари Стоянов, Русе, 13 апр. 1888 г. **НБКМ–БИА**, ф. 5, оп. 1, а.е. 5, л. 82.

Библиография и дигитализирана история в едно

РОСИЦА ЯНАЧКОВА, ЮЛИЯ КАРАДАЧКА-СИМЕОНОВА

A bibliography and digitized history in one

Rositsa Janachkova, Yulia Karadachka-Simeonova

Summary

This article presents the construction of a bibliographic base in relation to the goals of the project, the phases and stages of the work on it. With the help of short explanatory notes, the peculiarities of the actual bibliographic work – the selection of a bibliography for each of the documents included in the project from the “Manuscripts” collections are revealed and old printed books” and Bulgarian Historical Archive. The criteria for selecting the bibliography, its thematic scope are defined, the types of bibliographic sources are presented, as well as the work in the e-register of the “Heritage BG” portal. Some problems are identified, as well as good solutions that can be developed at a later stage, conceptual guidelines for future work are proposed.

Key-words: National Library “St. St. Cyril and Methodius”, Hristo Botev, “Heritage BG”, bibliographic base, goals, stages, selection criteria, thematic scope, bibliographic sources, e-register.

Разработването на идейния проект „Създаване на иновативна среда за достъп до документално-книжовното наследство, свързано с Христо Ботев в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, цели създаването чрез интердисциплинарен интеграционен подход на нов информационен продукт, резултат от работата на колектив от специалисти в различни области – архивистика, документалистика, библиография.

Във фокуса на изследователската дейност по проекта са заложени две основни цели:

- Събиране и съхраняване на едно място в онлайн портала „Наследство БГ“ на дигитализирани документи, старопечатни книги и периодични издания от колекциите „Ръкописи и старопечатни книги“, „Български исторически архив“ и „Ориенталски сборки“.
- Изграждане на библиографска база към тях.

Началната фаза от работата по проекта съчета проучвателска и изследователска дейност и се осъществи в следните последователни етапи:

1. Изследване на модели и добри практики чрез информационно търсене и проучване за наличието на интернет ресурси в европейските национални библиотеки и представяне на цифровизирано книжовно-документално наследство в дигиталните им библиотеки.
2. Проучване на концепции за представяне на дигитално съдържание.

3. Библиографско издирване на информационни ресурси; проучване на бази данни; систематизиране и обобщаване на събраната информация.

Проучването на модели и добри практики, извършено в рамките на началния етап, се фокусира върху дигиталната библиотека “Europeana” и редица европейски национални библиотеки, подбрани от уеб сайта на CENL (Conference of European National Librarians), а конкретните резултати от тази дейност могат да бъдат обобщени по следния начин: преглед на визуализацията на книжно-документалното наследство, представено в посочените дигитални библиотеки; аналитично изследване на подхода при изграждане на дигитална библиотека; проучване на систематизацията на документите в колекции и структурирането на информацията, видовете дигитални обекти и структурата на метаданните; проучване на достъпа до дигитализираното съдържание.

Във втория етап на проучвателната дейност – на база конкретни изследователски разработки и проекти, бяха анализирани различни концепции за представяне на дигитално съдържание, принципи за изграждане на дигиталните библиотеки и архитектура на информацията, общи формати и стандарти, предоставяне на достъп до цифровизираното културно и научно наследство и по-конкретно добрите практики за прилагане на нови цифрови медийни инструменти за устойчив отворен достъп и опазване на културното наследство и др.

Не са много случаите, при които дигиталните репозиториуми предлагат на потребителите и библиография към съответния цифровизиран документ. Един много добър пример в това отношение е Дигиталната библиотека на Ватикана¹, която е включила библиографски списък с избрана литература към всеки обект от нейните дигитални колекции.

Но защо не само опазването на стари и редки издания, архивни документи, периодични издания чрез цифровизация е важно, но и допълването на тяхното съдържание с тематична библиография, по-възможност дигитализирана, обогатява и повишава стойността на всяка една дигитална библиотека:

- Съдържанието на всяко едно заглавие, включено като библиографска единица, има значителна стойност и е ресурс за изследвания в областта на историята, архивистиката, литературата, културата, като цяло.
- Дава поле за надграждане на специализирана и научна изследователска работа. Внася допълнителна информация, представя различни гледни точки и полемика сред изследователите.
- Представя по един по-заинтригуващ начин дигитализираното съдържание сред по-широк кръг от потребители, с различни интереси.
- Не по-малко важно е, че позволява справка с библиографията онлайн, оптимизира времето и усилията за намиране на информация.
- И не на последно място – популяризира фондовете на библиотеката, тъй като повечето заглавия от библиографския списък ще бъдат свързани с електронния каталог на Националната библиотека.

¹ DigiVatLib, Vatican Library <https://digi.vatlib.it/>

Етапът на библиографско издирване и подбор включи издирване, подбор и редакция на библиографски записи от електронния каталог COBISS+ на НБКМ: (книги (1880–2022) – 531 загл., и статии (1991–2020) – 498 загл.), преглед на библиографски указатели², издадени от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и създаване на библиографски списъци.

Следващата фаза – акцентът в същинската библиографска работа, беше подборът на библиография към всеки от включените в проекта документи от колекциите „Ръкописи и старопечатни книги“ и „Български исторически архив“. Библиографията към документите от „Ориенталски сбирки“ е дело на колегата, работила с тях.

В зависимост от поставените цели и от визията на библиографа всяка библиография се отличава с характерни особености, които в конкретния случай могат да бъдат изяснени посредством следните кратки, но много полезни пояснителни бележки:

- Библиографията към дигитализираните документи е подборна и няма за цел да представи публикациите по темата в цялост. Темата за Христо Ботев е сред най-разработваните и наличната литература в нейното многообразие формира огромен масив, чието изчерпателно представяне не е обект на настоящия проект.
- Към момента подборът включва само документални сборници, мемоарна литература, монографии и статии в сборници и периодични издания, което дава възможност за надграждане в бъдеще.
- Подбрани са публикации с широк хронологичен обхват с цел представяне на разгърната панорама на изследванията и застъпване на различни изследователски гледни точки, идейни и научни позиции. Казаното би могло да се формулира и по следния начин: целенасочено е заложено на разнообразието в интерпретирането на темата във времето, а не на актуалността на публикацията към настоящия момент.
- Приоритет е включването на първи издания, но в отделни случаи, където е преценено за целесъобразно, са добавени и допълнени и преработени издания.
- Особено внимание трябва да се обърне на факта, че по-голямата част от изданията, включени в библиографския масив, са прегледани *de visu*, което придава значителна стойност на извършения библиографски подбор.

В хода на изследователската работа подбирането на библиография към всеки от включените в проекта документи бе подчинен на следните дефинирани критерии:

- Тема на документа.
- Лица, които се споменават в документа.
- Събития, които са свързани с документа.

² Христо Ботев 1848–1876: Био-библиогр. указ. и опис на арх. док.: Т. 1–3. София, 1992; Възпоменателен сборник по случай стогодишнината от Априлското въстание и Ботевата чета 1876: Кн. 1–2. София, 1976.

- Приоритетно са включени публикации на български език и от български изследователи, но има и отделни заглавия на чужд език³, както и преводи на български език от чужди автори⁴.

Издирената библиография към избраните документи от колекциите „Ръкописи и старопечатни книги“ и „Български исторически архив“, свързани с Христо Ботев, следва тяхната класификационна схема и може да бъде структурирана в следните теми:

- Христо Ботев – личност и идеи.
- Учител.
- Печатар, издател, журналист.
- Поет и публицист.
- Революционна дейност.
- Христо Ботев и неговата чета. Завладяването на парахода „Радецки“.

Необходимо е да се подчертае, че както по отношение на тематичния обхват, така и по отношение на избраната библиография, строго разграничаване не би могло да бъде направено. Темите се преливат и са взаимосвързани, а в редица случаи библиографията към даден документ е съотнесима и е посочена и към други документи.

Сред внушителната по обем избрана литература могат да се обособят следните видове библиографски източници:

- Научни изследвания – монографии, студии, статии в сборници и периодични издания, материали от участия в научни сесии, четения и конференции.
- Документални сборници⁵.
- Мемоарна литература⁶.
- Първи публикации на документи и публицистични статии във възрожденски вестници до 1878 г. и в периодични издания до 1944 г. Основен източник за статиите от този период е първият том на биобиблиографията за Христо Ботев, в който е поместен и описа на архивните документи. Това позволи да

³ Жечев, Николай. „Славянская дружина“ в Бухаресте (1875–1877 гг.). – В: *Etudes historiques*, год. 6 (1973), с. 143–151.

⁴ Велики, Константин. Румъния и българското революционно движение за национално освобождение 1850–1878: Изследване. прев. от рум. ез. Марина Иванова. София: ОФ, 1982. 248 с.; Чакир, Николае. Христо Ботев в Румъния: Нови изследвания. прев. [от рум.] Атанас Господинов. София: Наука и изкуство, 1980. 128 с.

⁵ Официални румъно-турски документи по минаването на Хр. Ботевата чета през Дунава в 1876 год.: за спомен на 25 годишнината от това събитие. съобщава К. А. Цанков. София: Държ. печ., 1901. 37 с.; Ботйов, Христо. Документи: Архив: Факс. изд. с разчетен текст и комент. състав. Николай Жечев, Цветолюб Нушев. предг. Николай Жечев. Пловдив: Пигмалион, 2001. 336 с.: с ил., факс., портр.; и др.

⁶ Ботевите четници разказват: Сб. от писма, док. и материали. състав. Никола Ферманджиев. София: Нар. младеж, 1975. 24 с.: ил., портр. и факс. Библиогр. с. 617–666; Именен показалец. Бурмов, Александър. Христо Ботев през погледа на съвременниците си: Спомени, впечатления и изказвания на Ботеви другари и съвременници. София: Хр. Чолчев, 1945. 383 с.; и др.

посочим и първите публикации на оригиналните документи, както и да добавим по-подробни анотации.

След приключване на изследователската дейност и структурирането на издирения библиографски масив се пристъпи към заключителната част – работа в е-регистъра на портал „Наследство БГ“⁷.

Тази дейност включва прехвърляне на библиографските описания от файловете в Word в поле Описание към съответния архивен документ (обект) в е-регистъра и също има своите характерни особености. При статии от библиографския списък, публикувани в периодични издания до 1944 г., включени в Дигиталната библиотека на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, е посочен линк и е изтеглен JPG файл – с оглед приложението им в е-регистъра на последващ етап. Към всеки документ е посочено (при възможност) изданието, в което за първи път е обнародван документът, а библиографските описания, където е необходимо, са придружени с анотации. При възможно са дадени линкове към пълни текстове и от други източници в интернет пространството или дигитални хранилища.

Изграждането на качествен информационен продукт налага във финалната фаза преди верифицирането на записите да се извършат заключителен преглед и редакция на библиографските описания към всеки обект в е-регистъра на портала.

В процеса на работа възникнаха и редица проблеми, които следва да бъдат обсъдени и решени на следващ етап от проекта. Сериозен проблем е невъзможността на вече дигитализирани публикации, включени в библиографския списък, да се визуализират чрез хиперлинк към дигиталния репозиториум на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Посоченият към библиографската единица линк отваря цялото течение на периодичното издание, а не конкретната страница или статия, тъй като URL адресът е за цялата колекция. Необходимо е, на следващ етап от проекта, да се подобрят и прецизират функциите за търсене в е-регистъра.

От друга страна, порталът „Наследство БГ“ дава и някои добри решения, които могат да се приложат и разработят на последващ етап. Успешно бе тествана възможността заглавията от библиографския списък да се свързват чрез хиперлинк със запис в електронния каталог COBISS+ на Националната библиотека.

Друга идейна насока за бъдеща работа е приложената библиография към обектите в е-регистъра да се развие и опише като самостоятелни записи в е-библиотеката на портала „Наследство БГ“. Системата позволява те да се свържат със съответния обект от е-регистъра, както и да се прикачи файл с пълен текст на публикациите.

И накрая няколко думи в заключение: работата по изграждане на иновативна библиографска база във връзка с целите на проекта е мащабна задача с широки перспективи и в този смисъл изграденото до момента не трябва да се възприема като краен продукт, а по-скоро като завършен начален етап, основа, която не само би могла, но и трябва да бъде надградена в бъдеще.

⁷ <https://portal.nasledstvo.bg/bg/e-registar/>

Иновативен модел за достъп до книжовно-документалното наследство – идейна концепция и аспекти на методологията

Бояна Минчева

An innovative model for access to the literary and documentary heritage – conceptual concept and aspects of the methodology

Boyana Mincheva

Summary

The publication presents the essence of the innovative model for access to the literary-documentary heritage related to Hristo Botev in the National Library “St. St. Cyril and Methodius”. Theoretical and problem-oriented texts related to the organization of archival funds were examined. The stages of implementation of the new model are indicated. The methodology applied in the development of the individual topics has been traced. Views on the practical application of the new project development and aspects of its future development and upgrading are presented.

Key-words: Hristo Botev, National Library “St. St. Cyril and Methodius”, “Heritage BG”, access, archival, methodology, literary and documentary heritage

Какво е човекът в съвременния свят? Количеството информация, записано в множество архиви. Изтрийте ги и ще станете невидими.

Стив Пери

От традицията към иновациите – пътят на промяната

В изпълнение на част от дейностите, по проект BG05M2OP001-1.001-0001 „Израждане и развитие на Център за върхови постижения „Наследство БГ“, финансиран по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014–2020, по приоритетна ос 1 „Научни изследвания и технологично развитие“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие“, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ е партньор в консорциума „Наследство БГ“ с проект на тема: „Създаване на иновативна среда за достъп до книжовно-документалното наследство, свързано с Христо Ботев в Националната библиотека Св. св. Кирил и Методий“.

Спецификата на книжовно-документалното наследство, съхранявано във фондовете на НБКМ, е регламентирано в основните законови и подзаконови актове, отнасящи се до културно-историческото наследство в Република България. Основните дейности на институцията са разписани в Правилника за дейността на

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“¹. Нормативната база, която урежда организацията на архивните фондове към Българския исторически архив, почива на разработените в институцията *Правила* за комплектуване, обработка, запазване и използване на документални материали от личните и обществените архивни фондове и колекции от XIX и XX в. (Из опита на Български исторически архив при Държавната библиотека „В. Коларов“². Преобладават масиви от документи от епохата на Българското възрождане. „Правила“-та са актуални и към настоящия момент и създават първоосновата на архивното законодателство в Република България.

Книжно-документалното наследство, свързано с Христо Ботев в НБКМ, включва още първи публикации на поета-революционер в българския възрожденски периодичен печат, документи на официалната османска власт и др. С обработката, организацията и разкриването на неговото съдържание са ангажирани специалисти-експерти от три структурни звена на институцията – „Български исторически архив“, отдел „Ориенталски сбирки“ и отдел „Ръкописи и старопечатни книги“. Всяко едно от тях се придържа към приети правила, които се различават помежду си и почиват на спецификата на изворовия материал.

Съществуващата парадигма за конституиране на архивните фондове в основни линии почива на т.нар. „Принцип на произхода“ (Провениен Принцип), определен от френските архивисти. Бащата на българското архивно дело – проф. Иван Дуйчев³, насочва вниманието към наличието на особени случаи, при които решението към коя колекция да се причисли даден документ е спорно и се взима трудно. Той с основание отбелязва, че при взимането на решение за включването на архивен документ към даден фонд архивистът е поставен пред сложен и труден за разрешение въпрос и е възможно крайният резултат да доведе до загубата на този документ за изследователите. Друг проблем е невъзможността една класификационна схема и последваща систематизация при организирането на фонда да покриват всички възможни интерпретации на документалното наследство, съхранявано в него. Актуалността на дискуссионната тема е запазена и към настоящия момент. Размисли и препоръки са отбелязани в редица публикации на архивисти и историци. Доц. д-р Русалена Пенджекова-Христева в публикацията си „Личният архивен фонд и параметрите на документалното наследство – предизвикателство за

¹ **Правилник** за дейността на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. [онлайн]. [прегледан 30.08.2023]. https://www.nationallibrary.bg/www/wp-content/uploads/2021/12/Pravilnik_2016.pdf

² **Панайотов, Ив., Възвезова-Каратеодорова, К., Тилева, В., Тодорова-Петкова, В., Нонева-Бабачкова, З.** Правила за комплектуване, обработка, запазване и използване на документални материали от личните и обществените архивни фондове и колекции от XIX и XX в. (Из опита на Български исторически архив при Държавната библиотека „В. Коларов“). – В: *Известия на ДБВК за 1954 г.: юбил. сб.* София: Наука и изкуство, 1956, с. 218–298.

³ **Дуйчев, Иван.** Лекции по архивистика. [онлайн]. [прегледан 28.08.2023]. https://electronic-library.org/books/Book_0005.html

изследователя⁴ систематизира проблемите при работа с лични архивни фондове. Тя поставя въпроса „Имаме ли право и как можем да разширим изворовата база в рамките на логическата схема „архивен фонд – документални следи?“ и коментира необходимостта от „реконструкция на фонда и изработването на архивен справочник от типа „идеален опис“, включващ описание на архивните единици от всички архиви, в които се съхраняват документални следи от фондообразователя“. Изследователката дори предлага теоретичен алгоритъм за съставяне на справочник от вида „идеален опис“ като посочва етапите на неговото осъществяване. Друга интересна препоръка намираме в разработката на корейски изследовател, публикувана в реферирано издание: „архивистите и библиотекарите трябва да предоставят справочни услуги, които признават значението на случайността в историческите изследвания. Когато помагат на историците, архивистите и библиотекарите не трябва да ограничават своите препоръки за източници до най-очевидно уместните информационни източници и материали“⁵. Същият автор споделя мнение, че „архивистите трябва да посочват връзката на колекцията с други колекции, както в рамките на техните архиви, така и извън тях“.

Теоретиците на архивното дело в постмодерния свят набелязват смели, но актуални насоки за развитие на концепцията за „тотални архиви“, съобразени с промените в потребностите на съвременното общество. Архитектът на тази концепция – канадският изследовател Хю А. Тейлър, безспорен ерудит в много дисциплини, споделя своите виждания и обобщава, че архивистите не бива да остават изолирани в собствената си професионална обител. Според сполучливото заключение на Тери Кук⁶ – съвременен канадски архивист и визионер, „понякога архивистите трябва да се извисяват над земното и практичното, да оспорват правилата, да захвърлят готовата мъдрост и да разрушават изкуствени прегради и бариери“.

От казаното дотук става ясно, че в работата на архивистите на новото време трябва да бъдат взети предвид новите потребности на обществото и да бъдат потърсени пътища за улесняване на достъпа до архивно-документалното наследство. Необходимо е да бъдат разработени и въведени съвременни иновативни практики, които подчиняват изследователското и потребителското търсене на интуитивни модели по подразбиране и създават възможност за контекстуализация. Колекцията отдавна е напуснала физическите очертания на хранилището и търси своето място в трезорите на европейската и световната памет. Съвременните тенденции

⁴ Пенджекова-Христева, Русалена. Личният архивен фонд и параметрите на документалното наследство – предизвикателство за изследователя. – В: 60 години българска университетска архивистика и 10 години специалност „Архивистика и документастика“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Т. 2. Университетски четения по архивистика. София, 2013, с. 65–86. [онлайн]. [прегледан 30.08.2023]. https://electronic-library.org/articles/Article_0189.html

⁵ Rhee, Hea Lim. Modelling historians' information-seeking behaviour with an interdisciplinary and comparative approach. – В: *Information Research*, vol. 17, № 4, 4 Dec. 2012. [онлайн]. [прегледан 22.08.2023]. <https://informationr.net/ir/17-4/paper544.html#author>

⁶ Кук, Тери. Архивите в постмодерния свят. [онлайн]. [прегледан 28.08.2023]. https://electronic-library.org/articles/Article_0026.html

очертават новите информационни структури, подчинени на принципа „единство в различието“ – изграждане на транснационални семантични формации (клъстери) при запазване на автентичността и самобитността на своето, националното.

С настоящата проектна разработка полагаме основите на нов архивистичен подход и предлагаме модел, подчинен на съвременните тенденции и обслужващ удобно сферите на образованието, специализираното университетско обучение и изследователските практики. Тя разчупва границите на колекцията на институционално ниво, а амбициозната цел е да се преодолеят границите на регионално и национално ниво на един следващ, бъдещ етап от работата по събирането, класифицирането, позиционирането и осигуряването на достъп до книжовно-документалното наследство, свързано с Христо Ботев.

От изнесените на проведената кръгла маса на тема „Книжовно-документалното наследство на Христо Ботев в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий““ на 25 октомври 2023 г. доклади може да се изгради картината на наличния изворов материал, съхраняван в НБКМ. Сега да погледнем към изследователския екип:

За екипа

Проектната идея се разработва от експерти с висок професионален капацитет в областта на организацията и разкриването на съдържанието на книжовно-документалното наследство. Сред тях има и млади специалисти, които творчески прилагат университетските си познания и дават нов, модерен поглед върху документалния материал и неговата организация, без да пренебрегват приемствеността и установените добри практики. Екипът притежава потенциала за необходимия интердисциплинарен подход при разработването на иновативния модел, заложен в проекта.

В началния етап от организацията на изследователския процес експертите формираха четири работни групи според областта на професионалната си компетентност. В хода на проучването и отлагането на изворовия материал, както и при прегледа на вторични информационни източници, те работеха и продължават да работят в непрекъсната консултативна връзка помежду си. Този логистичен модел обезпечаваше пълното, цялостно и всеобхватно осъществяване на проектната идея.

От изключително важно значение е придържането към линия на максимална обективност за постигане на желаната коректност в предоставянето на крайния продукт. Тази цел е постигната чрез независимото представяне на разнородния изворов материал в логическа (тематична) и хронологична последователност. Съпроводителните текстове не са с оценъчен характер, а систематизират и обобщават наличната в документите фактология.

Етапите на проектната разработка, заложи в разписаната методология, са следните:

- проучване и анализ на добри практики и модели за дигитално представяне, позициониране и достъп до информационни масиви, свързани с историческите архиви;
- аналитична и сравнителна обработка на актуална научна литература, свързана с изграждането, структурирането и достъпването на дигитални архивни колекции и сродни информационни масиви в интернет среда;

- оформяне на концепция за иновативен модел за дигитално конструиране и представяне на архива на Христо Ботев;
 - организиране на експозиция като тестов модел на иновациите в проекта;
 - формиране на семантични гнезда от наличния книжовно-документален масив, съхраняван в Националната библиотека;
 - изработване на пояснителни текстове и позициониране на семантичните гнезда в интерактивна географска карта (StoryMap), базирана на системата за интелигентно картографиране и позициониране във виртуална среда ArcGIS⁷ и разработена съвместно с фирма ЕСРИ ЕООД;
 - въвеждане на книжовно-документален материал с метаданни данни в Репозиториум към консорциума „Наследство БГ“;
 - социализация на резултатите и обратна връзка с потребителите.
- В предварително разработена методология по проекта са разписани подробно всички стъпки по реализацията на иновативния модел за достъп.

Тематично гнездо „Радецки“

Една от най-познатите и дискутирани от различни възрастови и социални групи теми, свързани с живота и дейността на Христо Ботев, е тази, която отразява събитията на парахода „Радецки“. Емблематични документи разкриват ярки емоции, идеология и ценности и съставят картината на едно от най-паметните събития, свързани с българската история.

На този етап имаме удоволствието да ви представим възможностите на крайния продукт чрез тази тема. Осъществяването ѝ е подчинено на следните принципи решения:

- в началото на темата се помещава кратък встъпителен текст, който я поставя и пояснява, с акцент върху вида на документите, които я изграждат;
- документите се разполагат в лентата за визуализация, регулирана с бутони за навигация напред/назад в хронологичен ред (там, където е приложимо);
- документите с неизвестна датировка се разполагат в логичен ред или в края на поредицата, ако отсъства ясна логическа връзка;
- документалният материал се редува с визуален там, където фотографиите са на адресатите от кореспонденцията;
- документите се придружават с кратка и ясна анотация за тяхното съдържание на български език, независимо на какъв език са създадени;
- в случаи на цитиране на текст от документи, чието авторство е на Христо Ботев, да се използва неговият почерк, разработен за прилагане в електронна среда от фирма „БОРИКА“ АД;
- към всеки документ се прикачва хиперлинкова връзка към репозиториума, в който са заложили пълните дигитални файлове на същия документ.

Документите ще бъдат позиционирани топографски (според мястото на тяхното създаване), а вътре в точките – тематично-хронологично.

⁷ Базирано на облак решение за картографиране и анализ. Използва се за направата на карти, в които могат да бъдат вложени и анализирани данни

StoryMap на книжно-документалното наследство на Христо Ботев в НБКМ.
Тема „Радецки“

Специално при семантичен клъстер „Радецки“ документите, създадени на пахода и останалите, които са пряко свързани със събитията, произтекли там, са вложени в динамична точка „Радецки“. Тази точка се придвижва по географската карта чрез анимация и очертава съдържащите се в изворовия материал маршрути по р. Дунав. В точките на спиране е поставена допълнителна обективна информация, която допълва историческия разказ, без да го анализира.

След структурирането на всички семантични клъстери и позиционирането им в интерактивната карта, се предвижда популяризация и социализация на резултатите. В рамките на логичното очакване е те да предоставят възможност за оптимизиране на иновативния модел за достъп до книжно-документалното наследство на Христо Ботев, съхранявано в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Това ще позволи да се набележат възможни посоки за надграждане и разширяване на неговия обхват.

Визия за устойчиво развитие на постигнатите резултати

Изследователските и приложни резултати ще допринесат за развитието на науката, културата и образованието на българското общество и за осигуряването на тяхната продължителност и трайност във времето. Визията за бъдещо продължаване на изследователския процес е свързана с популяризирането на документалното наследство на поета-революционер и с неговото дообогатяване с допълнителна информация и документи от репозиториуми в страната и в чужбина. Иновативният модел за достъп до книжно-документалното наследство създава предпоставки за укрепване и разширяване комуникациите на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ с нейните потребители, сродни организации и представители на бизнес средите и по един обективен начин защитава репутацията на националната ни историческа и културна памет.

Съставител и автори

Съставител

проф. д-р Красимира Александрова

Директор

Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

Автори

Севдийе Али

Архивист

Отдел „Ориенталски сбирки“

Направление „Опазване на ръкописно-документалното наследство“

д-р Руслан Иванов

Главен архивист

Отдел „Български исторически архив“

Направление „Опазване на ръкописно-документалното наследство“

Юлия Карадачка-Симеонова

Главен библиограф

Отдел „Библиографско и информационно обслужване. Междубиблиотечно заемане“

Направление „Обслужване на потребители“

д-р Бояна Минчева

Ръководител

Направление „Опазване на ръкописно-документалното наследство“

Виктория Рахилова

Архивист

Отдел „Ръкописи и старопечатни книги“

Направление „Опазване на ръкописно-документалното наследство“

д-р Марина Яниславова

Архивист

Отдел „Български исторически архив“

Направление „Опазване на ръкописно-документалното наследство“

д-р Росица Яначкова

Експерт, техническа информация

Отдел „Библиографско и информационно обслужване. Междубиблиотечно заемане“

Направление „Обслужване на потребители“

Показалци на статиите и на авторите в „Библиотека“ през 2023 г.

Тематичен показалец

Тематичен брой: ИДЕЕН ПРОЕКТ „СЪЗДАВАНЕ НА ИНОВАТИВНА СРЕДА ЗА ДОСТЪП ДО ДОКУМЕНТАЛНО-КНИЖОВНОТО НАСЛЕДСТВО, СВЪРЗАНО С ХРИСТО БОТЕВ В НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“, КЪМ ПРОЕКТ № BG05M2OP001-1.001-0001 „ИЗГРАЖДАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ЦЕНТЪР ЗА ВЪРХОВИ ПОСТИЖЕНИЯ „НАСЛЕДСТВО БГ“

Александрова, Красимира. Интердисциплинен подход за достъп до книжовно-документалното наследство на Христо Ботев в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – № 6, 5–12.

Али, Севдийе, Минчева, Бояна. Османотурски документи за Ботевата чета. – № 6, 26–37.

Иванов, Руслан, Яниславова, Марина. Документалното наследство на Христо Ботев в Български исторически архив на Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – № 6, 23–25.

Изложба: „Документи, извори, истини. Книжовно-документалното наследство на Христо Ботев в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – № 6, 13–22.

Минчева, Бояна. Иновативен модел за достъп до книжовно-документалното наследство – идейна концепция и аспекти на методологията. – № 6, 58–63.

Минчева, Бояна. Публицистика, сатира, поезия и преводни творби на Христо Ботев в българската възрожденска книжнина като част от книжовно-документалното му наследство. – № 6, 38–45.

Рахилова, Виктория. Фондове и колекции в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, съдържащи информация за живота и делото на Христо Ботев. Фонд № 5 „Кирияк Цанков“. – № 6, 46–52.

Яначкова, Росица, Карадачка-Симеонова, Юлия. Библиография и дигитализирана история в едно. – № 6, 53–57.

Събития

Аврамова, Ваня, Василева, Даниела. COBISS дни в България. – № 4, 5–9.

Александрова, Красимира. Националната библиотека – памет на българщината. – № 1, 5–6.

Документална изложба „Аз съм Левски!“. – № 2, 11–26.

Документална изложба „Географските карти през Средновековието“. – № 4, 14–32.

Документална изложба „Евреите по българските земи“. – № 3, 9–30.

„Единство в различието“ – проект за приноса на арменския, еврейския и ромския етноси към културата на българската нация. – № 2, 27–29.

Иванова, Ели. Представяне на фототипно издание по повод 170-годишнината от рождението на Константин Стоилов. – № 5, 23–25.

Изложба: Математиката в арабските ръкописи от фонда на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – № 5, 11–22.

Изложба „160 години от рождението на Алеко Константинов (1863–1897)“. – № 1, 7–17.

Йовинска, Любов, Георгиев, Ангел, Попов, Иван, Пандулис, Андреа, Матова, Марияна. За безсмъртието на духовната красота. XIX Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ с международно участие „ИНФОРМАЦИЯ – ЕСТЕТИКА – КРАСОТА“. Ден на Отворените врати на Университета по библиотекознание и информационни технологии (19.05.2023 г.). – № 3, 42–63.

Минчева, Бояна. Трети ръкопис от колекциите на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ е включен в регистъра „Паметта на света“ на ЮНЕСКО. – № 5, 8–10.

Мусакова, Елисавета. Фототипно издание на Аджарското четириевангелие. – № 1, 21–23.

Националната библиотека издаде фототипно три книги на Йоаким Груев в един том. – № 4, 33–34.

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ награди дарителите за 2022 г. – № 2, 5–7.

Националната библиотека тържествено отбеляза Деня на Светите равноапостоли Кирил и Методий, патронния празник на Библиотеката и деня на българските библиотечни и информационни специалисти на 11 май 2023 г. – № 3, 5–8.

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ тържествено отбеляза 144-тата си годишнина. – № 1, 18–20.

Националната библиотека получи дарение на ценни вестници от 1877 г. – № 3, 37–41.

Работно ателие „Да пишеш с почерка на Апостола“ в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – № 3, 35–36.

Радева, Яница. Литературно четене и представяне на антологията „Стихопади“, издание по повод 145-ата годишнина на Националната библиотека. – № 5, 5–7.

С почит към паметта на Апостола. Националната библиотека представи документалната изложба „Аз съм Левски!“. – № 2, 8–10.

Стефанова, Мария. Националната библиотека на Нигерия гостува на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – № 3, 31–34.

Стефанова, Мария. Устойчиво развитие и зелено бъдеще за европейските библиотеки. Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ участва в годишната среща на Конференцията на европейските национални библиотеки. – № 4, 10–13.

Библиотечни практики

Ангелова, Габриела. За описването на славянската кирилска печатна сбирка в

Библиотеката на Рилския манастир. – № 5, 26–36.

Иванова-Бел, Николина. Дигиталното разказвачество – нови перспективи пред академичните библиотеки. Дигиталните разкази на Благоевград. – № 1, 28–35.

Костадинова, Теодора. Open Source и българските библиотеки: реферативен обзор. – № 5, 37–51.

Крачанов, Иван. Сериозни игри за популяризиране на текстовото културно наследство. – № 4, 35–44.

Муканова, Поли. Библиофилството като учебна дисциплина – между теорията и практиката. – № 2, 30–35.

Найденова, Силвия. Участието на Централната библиотека на БАН в Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“: ресурси и тяхното представяне. – № 1, 24–27.

История на библиографията

Ковачев, Александър. Първата самостоятелно отпечатана отраслова библиография в България. – № 4, 74–85.

Правдомирова, Донка. Димчо Дебелянов. Следюбилейно. Как бяха открити няколко неизвестни творби на поета през 1987 г. – № 1, 36–39.

Клуб „Писмена“

Радева, Яница. Националната библиотека посрещна „Призраци в библиотека-та“ и „Чудесата на хартиеното ветрило“. – № 1, 51–62.

Радева, Яница. Представяне на „Слънцестояния над Черната река“ от Калоян Праматаров. – № 3, 92–96.

Радева, Яница. Разговор за фрагмента с Пламен Антов и Поли Муканова. – № 2, 36–42.

Етнокафене

Радева, Яница. Еди Румян: „Бих желал да напиша роман“. – № 4, 45–47.

Библиотечно-библиографска хуманитаристика

Куманова, Александра. Едуард Рубенович Сукиасян: Festschrift за безсмъртието на духа на Библиотекаря – творец. – № 4, 86–90.

Куманова, Александра. Sol lucet omnibus – слънцето свети за всички. Проф. Александър Федотов (6.III.1956–30.X.2018) – Божият пратеник. – № 3, 97–117.

Библиотеките по света

Голубович, Синиша. Кратка история на Библиотеката „Вук Караджич“ в Алесинац. С акцент върху опита, предизвикателствата и резултатите от работата на подвижната библиотека. – № 2, 64–69.

Стоянович, Надица М. Народна библиотека „Радое Доманович“ в Лесковац – някога и сега. – № 2, 57–63.

Колекции & колекционери

Първанова, Мариана. Акценти от колекция „Багряна“ на НИМ. – № 4, 91–99.

Минало

Бонева, Вера. „Длъжност ми е да кажа...“ – 16 септември 1872. Етюд върху писмо на Васил Левски до Любен Каравелов. – № 5, 52–58.

Бонов, Милослав. Византийският богослужебен ритуал в традицията българското православие. – № 3, 68–73.

Бранкова, Мария, Боянова, Емилия. Спомен за Константин Михайлов-Стоян – един от основоположниците на оперното дело в България. – № 2, 90–93.

Иванов, Явор. Незабравеният свети Пимен Зографски. – № 1, 63–70.

Йошевски, Александар. Бежански организации на македонските българи и техните възгледи за разрешаване на македонския въпрос в началото на Втората световна война. – № 1, 71–81.

Маркова, Росица. Две писма от румънския историк Паул Пълтъня до Димитър Минчев. – № 4, 56–63.

Назърска, Жоржета. Дневникът на Рада Бешикташлиева (1901–1904). – № 3, 74–91.

Обрешков, Веско, Обрешкова, Аксиния. Към някои проблеми в „Историята на Якуб Челеби“. – № 2, 77–89.

Пашалийска, Румяна. Малък спомен за д-р Дафина Кьорчева. – № 1, 82–86.

Рашева, Ивета. Отново за „Върви, народе възродени...“. – № 3, 64–67.

Перли в короната

Рашева, Ивета. 200 години от рождението на К. Пишурка – един от първите библиотекари на Българското възраждане. – № 4, 48–55.

Годишнина

Пенчева, Радка. Съвременен поглед в белетристиката на Рачо Стоянов. По повод 140 години от рождението му. – № 5, 74–77.

История на книгата

Райчевски, Стоян. За ръкописа „Пълен речник на българския език“ от Стоян Шивачев. – № 4, 64–73.

Якова, Ваня. Българското книгоиздаване на криминална литература през първата половина на XX в. и библиографската регистрация на protagonистите с англоезични имена. – № 2, 43–56.

Ракурси

Азманова-Рударска, Елена. Иван Грозев в българската литературна история и критика през последните 30 години (1990–2020). – № 5, 59–73.

Бонов, Йонко. Серафим, главният герой на едноименния разказ на Йордан Йовков, като проекция на Сина човешки. – № 1, 87–97.

Портрети

Пенчева, Радка. Историческата тема в романите на Бойка Асиова „Яловата вдовица“ и „Роден на Великден“. – № 2, 70–76.

Нова книга на НБКМ

Василева, Вера. Втора част на описа на документите за стопанската история на България. – № 4, 100–122; № 5, 78–102.

Радева, Яница. С почит към поета и за битието му в Народната библиотека. – № 2, 94–97.

Нови книги

Бонева, Вера. Българските земи в архивите и документите от XVIII–XIX в. – № 3, 125–128.

Евтимов, Йордан, Енев, Деян. За романа на Стефан Кисъов „Житиеписецът“. – № 2, 100–102.

Кънчев, Мариян. За литературата с любов, или за уважението на един ученик към своите вдъхновители. – № 4, 126–128.

Пенчева, Радка. Книга за хаджи Викентий, светогорец от Търновския край. – № 1, 113–115.

Ралева, Диана. Пътят „през тръни към звездите!“. – № 1, 98–112.

Спасов, Радослав. Анонимният каталонски автор и неговата Historia de Jacob Xalabin. – № 4, 123–125.

Филипова, Силвия. За изкуствоведа Татяна Вучева и нейната биобиблиография. – № 2, 98–99.

Млади автори

Борисова, Йоана. Проучване за отношението на българските библиотеки и читателите към аудиокнигите. – № 1, 40–50.

Сократова, Ася. Холандският епизод на дипломата Симеон Радев. – № 3, 118–124.

Библиографски справки

Шардина, Величка. – № 2, 103–111; № 5, 103–106.

Нови справочници в НБКМ

Стойнева, Евелина. – № 1, 116–122.

Календар'2024

Цветкова, Силвия. – № 5, 107–117.

Показалци на статиите и на авторите в „Библиотека“ през 2022 г.

Величков, Петър. – № 6, 65–71.

Именен показалец на авторите

- Аврамова, В. – № 4, 5–9.
Азманова-Рударска, Е. – № 5, 59–73.
Александрова, К. – № 1, 5–12.
Али, С. – № 6, 26–37.
Ангелова, Г. – № 5, 26–36.
- Бонева, В. – № 3, 125–128; № 5, 52–58.
Бонов, Й. – № 1, 87–97.
Бонов, М. – № 3, 68–73.
Борисова, Й. – № 1, 40–50.
Боянова, Е. – № 2, 90–93.
Бранкова, М. – № 2, 90–93.
- Василева, В. – № 4, 100–122; № 5, 78–102.
Василева, Д. – № 4, 5–9.
Величков, П. – № 6, 65–71.
- Георгиев, А. – № 3, 42–63.
Голубович, С. – № 2, 64–69.
- Евтимов, Й. – № 2, 100–102.
Енев, Д. – № 2, 100–102.
- Иванов, Р. – № 6, 23–25.
Иванов, Я. – № 1, 63–70.
Иванова, Е. – № 5, 23–25.
Иванова-Бел, Н. – № 1, 28–35.
- Йовинска, Л. – № 3, 42–63.
Йошевски, А. – № 1, 71–81.
- Карадачка-Симеонова, Ю. – № 6, 53–57.
Ковачев, А. – № 4, 74–85.
Костадинова, Т. – № 5, 37–51.
Крачанов, И. – № 4, 35–44.
Куманова, А. – № 3, 97–117; № 4, 86–90.
Кънчев, М. – № 4, 126–128.
- Маркова, Р. – № 4, 56–63.
Матова, М. – № 3, 42–63.
Минчева, Б. – № 5, 8–10; № 6, 38–45; 58–63.

Муканова, П. – № 2, 30–35.

Мусакова, Е. – № 1, 21–23.

Назърска, Ж. – № 3, 74–91.

Найденова, С. – № 1, 24–27.

Обрешков, В. – № 2, 77–89.

Обрешкова, А. – № 2, 77–89.

Пандулис, А. – № 3, 42–63.

Пашалийска, Р. – № 1, 82–86.

Пенчева, Р. – № 1, 113–115; № 2, 70–76; № 5, 74–77.

Попов, И. – № 3, 42–63.

Правдомирова, Д. – № 1, 36–39.

Първанова, М. – № 4, 91–99.

Радева, Я. – № 1, 51–62; № 2, 36–42, 94–97; № 3, 92–96; № 4, 45–47; № 5, 5–7.

Райчевски, С. – № 4, 64–73.

Ралева, Д. – № 1, 98–112.

Рахилова, В. – № 6, 46–52.

Рашева, И. – № 3, 64–67; № 4, 48–55.

Сократова, А. – № 3, 118–124.

Спасов, Р. – № 4, 123–125.

Стефанова, М. – № 3, 31–34; № 4, 10–13.

Стойнева, Е. – № 1, 116–122.

Стоянович, Н. М. – № 2, 57–63.

Филипова, С. – № 2, 98–99.

Цветкова, С. – № 5, 107–117.

Шардина, В. – № 2, 103–111; № 5, 103–106.

Якова, В. – № 2, 43–56.

Яначкова, Р. – № 6, 53–57.

Яниславова, М. – № 6, 23–25.

*Състави
Петър Величков*

ТАЛОН

ЗА АБОНАМЕНТ НА СПИСАНИЕ „БИБЛИОТЕКА“, издание на
НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“,
ЗА 2024 г.

Име. Презиме. Фамилия

Фирма (библиотека)

ИЗПРАЩАЙТЕ АБОНАМЕНТА НА АДРЕС:

Пощенски код. Град (село). Област.

Улица. бл. вх. ет.

ап. тел.

Заплащам сумата от. лева за:

	Бр. кн.	Ед. цена	6 м.	12 м.
☐ Сп. „Библиотека“	6	9,00 лв.	☐ 27 лв.	☐ 54 лв.

ЗА КОНТАКТИ И ИНФОРМАЦИЯ:

Росица Владимирова – тел. 9183 136; GSM: 0885643171

e-mail: R.Vladimirova@nationallibrary.bg

rosicavladimirova@abv.bg

МОЖЕТЕ ДА ИЗПРАЩАТЕ ТАЛОНИТЕ НА АДРЕС:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Росица Владимирова

По сметка:

IBAN сметка: BG20UNCR76303100112993, BIC код:

UNCRBGSF, Уникредит Булбанк,

Бизнес център София Батенберг, 1000 София

С пощенски запис:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Росица Владимирова

Прилагам към поръчката копие от платежния банков документ
или квитанция от изпратения пощенски запис.